

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.

Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

KAJ JE REŠENO?	85
JAZ ČAKAM	89
KARL KAUTSKY	90
IVAN JONTEZ: NOČ PRED JUTROM	90
AMERIKA IN FAŠIZEM	94
J. G.: STANJE SOVJETSKEGA FILMA	96
IVAN VUK: SPARTAK	98
PRVI POLET ČEZ ATLANTIK	101
EGIPTOVSKI FELAHI	102
PRIJAZNI SEVER	104
E. K.: DREJČETOVA POT (Nadaljevanje)	105
NEBEŠKA PISAVA	107
JULKINA ZMOTA (Nadaljevanje)	109

Mnogo ameriških deklet bo pretakalo bridke solze, odkar jim je splavalo po vodi upanje, da bodo predstavljene na angleškem dvoru. Amerika je sicer republika, toda tisti, ki imajo dovolj cvenka, smatrajo za največjo čast, če se smejo njih hčerke pri slovesnem sprejemu pokloniti kralju in kraljici. Ameriški poslanik Kennedy je dejal, da je vsa ta reč gola neumnost in s tem je gotovo imel prav. Pred vsem nimajo ameriške cifre kaj iskati na Angleškem, ali pa na katerem koli dvoru. Drugič jih tam kljub vsem predstavam ne smatrajo za enako vredne aristokratskim damam, tretjič se navadno do skrajnosti nerodno obnašajo in naposled je to zapravljanje denarja brezprimerna traparija. Pot, bivanje v Londonu, strogo predpisane obleke i. t. d. veljajo najmanje tri tisoč dolarjev, če je po bogatinskih nazorih vse "skromno." In vse, kar punčka doseže, je velikanska nervoznost in potem par sekund poklona pred kraljem. S tem je opravljeno vse; nato gospodična lahko pobere svoje kovčege in se vrne,

odkoder je prišla. Angleška kraljica je sedaj izdala dvorskemu komorniku ukaz, ki je tako ponižujoč za ameriške frajle, da bi morale nehati romati na angleški dvor, tudi če bi jim bilo dovoljeno. Kraljica je namreč zvedela, da so razni angleški lordi, katerim je zmanjkalo denarja, za dobro plačo posredovali ameriškim multimilijonarjem oziroma njih "demokratskim" hčerkam pristop na dvor, kamor zaradi svojega nearistokratskega rodu ne spadajo. Zaušnica je gorka, ampak pravzaprav zaslužena.

Mestece Disney v Oklahomi je zahtevalo poštni urad. Vlada je odgovorila, da ni v mestu dovolj pisemskega prometa, da bi se izplačalo, graditi poslopje. Nato so začeli prebivalci, katerih je v mestu tisoč, začeli odgovarjati na vse oglase, ki so jih mogli najti v listih in revijah, oglaševalci so pa pošiljali svoje okrožnice, vzorce in podobno robo. Promet je tako narastel, da je mesto dobilo poštni urad.

CG

NAŠIM NAROČNIKOM

11. decembra bo dvajset let, odkar je Cankar, prezgodaj za slovensko ljudstvo umrl. Z ozirom na to, bo prihodnja številka Cankarjevega glasnika posvečena njegovemu spominu. Nekateri po pravici priznani pisatelji so nam obljubili prispevke za to izdajo, ki bo nedvomno zadovoljila vse čitatelje. Komur je Cankarjev spomin več kot prazna beseda, bo gotovo želel, da dobi to številko. Tiskali je bomo v večji nakladi kot po navadi, da nam je ne zmanjka.

Naše naročnike prosimo, naj to povedo svojim prijateljem in jim dajo priliko, da si jo naroče.

Cankar je bil pisatelj slovenskega ljudstva, pred vsem zatiranega ljudstva. A bil je več: bil je bojevnik, kateremu pero ni služilo za lastno slavo, ampak kot orožje v boju, v katerem ni odnehal do zadnjega diha. Prav tako je ostal trpin do groba. Bila bi črna nevhvaležnost, če se ga ob tej priliki ne bi spominjali. Uredništvo njegovega glasnika bo v tem oziru storilo svoje; upamo, da bodo čitatelji storili enako.

Kje sta Chamberlain in Daladier? Da bi ublažila vtis svojega izdajstva, sta angleški in francoski ministrski predsednik slovesno izjavila, da bosta skupno s Hitlerjem in Mussolinijem "garantirala" nove meje Čehoslovaške. Ker je Hitler sam glavni ropar pri tej kupčiji in Mussolini njegov pajdaš, ne prideta pri tej garanciji mnogo v poštev. Toda kje sta Anglež in Francoz? Kakor vrane nad mrhovino letata Poljska in Madžarska nad navideznim truplom in bi ga rada popolnoma razkosala. Raztrgala bi rada še rusinsko ozemlje pod Karpati, ki je sedaj v okvirju Čehoslovaške avtonomno, da bi ti dve deželi imeli skupno mejo, z drugimi besedami, da bi zadnji ostanek Čehoslovaške bil popolnoma odrezan od sveta, zlasti od Rusije. Beck, ki bi na Poljskem rad igral malega Hitlerja, je celo šel v Romunijo, da bi pregovoril kralja na sodelovanje pri tem novem ropu. Vse to je popolnoma javno in vsemu svetu znano. Kje sta torej Chamberlain in Daladier s svojo garancijo? Ali sta se od Hitlerja naučila, da se dajejo obljube le zato, da se ob prvi priliki prelomijo? Krasne "voditelje" imajo evropski narodi! Navsezadnje je prav, da so pokazali svojo pravo barvo; po

njej jih bo ljudstvo spoznalo in ob pravi uri vedelo, kako ravnati z njimi.

Nikdar se jih ne zmanjka. Nekatere vrste goljufij so v tej deželi v navadi menda že od tistih časov, ko so prišli beli ljudje sem. Toliko se je že o njih govorilo in pisalo, da bi moralo biti nemogoče, vjeti še koga na tak način. Pa vendar se ne zmanjka ptičic, ki gredo na vsake limanice. V velikem obsegu je igral staro igro več let neki Oscar Hartzell, ki je bil rojen na neki farmi v Iowi. Tam pa ni bil zadovoljen in zato je začel naznanjati, da ima razdeliti zapuščino Sir Francisu Draka z obrestmi, ki so se nabrale v teku 325 let. Po njegovem naj bi bila ta zapuščina vredna dva in dvajset milijard in treba je bilo najti opravilene dediče. Njegov trud so mu seveda morali poplačati. Toda kdo ne bi žrtvoval par stotakov, če pričakuje za to milijone? V resnici je našel okrog štirideset tisoč "opravičenih dedičev" in več let imel po 125,000 dolarjev dohodkov. Leta 1933 so mu prišle poštne oblasti na sled in sedaj je v neki bolnici za umobolne. — Kam bi pravzaprav spadali tisti, ki so se mu dali vjeti?

Skritega zlata je v južni Afriki na tisoče, če ne na milijone dolarjev in prav malo je upanja, da se bo kdaj našlo. Od sedemnajstega do konca devetnajstega stoletja so ondotni kmetje delali vse kupčije za gotov denar in kadar se je prodajala in kupovala živina, ni bila nič posebnega, če je tisoč dolarjev prešlo iz rok v roke. Kmetje pa niso zaupali bankam in so se obenem ball tatov. Skrivali so torej denar, ki je bil večinoma zlat, kakor so najboljše znali. Tako se je pogostoma zgodilo, kadar so umrli, da niti najbližji sorodniki niso vedeli, kje je, ali če ga sploh kaj je. V teku treh stoletij se je tega skritega bogastva toliko nabralo, da ga nihče ne zna preceniti.

Z modernimi daljnogledi vidijo astronomi okrog tri sto trilionov zvezd; pred petdesetimi leti so jih našli osemnajst milijonov. Zadnje, dve sto palcev v premeru veliko zrcalo za daljnogled, ki je bilo izdelano v Corningu, N. Y., poveča mesec tako, da je videti le 25 milj oddaljen od zemlje. Ko je bilo vlitto, je bilo eno petino tako vroče kot površina sonca. Vsak dan se je ohladilo za 1.4 stopinj F. in trajalo je dolge mesece, preden se je popolnoma ohladilo. Debelo je 27 palcev in tehta dvajset ton. Astronomi zvezdarne na gori Wilson v Californiji pa mislijo, da noben daljnogled ne bo mogel prodreti sredine Rimske ceste, ker je tam svetovni prah pregost.

Neki ameriški letalec poroča iz Hangčova: "Na stotine žen in deklet so Japonci posilili in cele kupe civilistov pobili, preden so se ostali mogli rešiti v zaščitne tabore, ki so jih ustanovili Angleži, Amerikanci in Francozi. Stal sem na svojem avtu in videl japonska letala letati nize nad vasjo. Gnali so starce, žene in otroke na prosto kakor bi jastreb uplašil kokoši in jih pognal iz kurnikov. Potem so jih s strojnimi puščicami potrestili." — Izjema? — Iz vseh o-svojenih kitajskih krajev prihajajo taka poročila. — S tem se lepo vjema poročilo Associated Pressa iz Washingtona, dne 7. junija: Japonsko je postalo najboljši kupec vojnih potrebščin v Zedinjenih državah.

Najširšo ulico na svetu grade—ne v Kaliforniji, kjer je vse največje, ampak v Buenos Airesu v Argentini. Široka bo 450 čevljev in bo imela tri proge za hitro, srednjo in počasno vožnjo. Pod zemljo bo pristora za 3,000 avtov.

Neka ženska je kupila v prodajalni karfijolo. Ko je je pripravila za lonec, je našla med listi in srcem kosček papirja z opombo: Jaz sem dobil za to četrta centa, radeveden sem, koliko ste vi plačali. — Odgovor je bil: Štirinajst centov . . . Taki so farmerski dobički.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

II.
letnik
1938

♦
4.

številka

Kaj je rešeno?

Hitlerjev chamberlain, ki bi bil v parlamentu rad pokazal več energije kot pred firarjem, se je na ostro kritiko opozicije izgovarjal, da je šlo vse, kar je storil, za ohranitvijo miru; imel je celo svoje pristaše za tako otročje bebaste, da jim je obljuboval trajen mir "vsaj za našo dobo". Če pride vrag po njega prav kmalu, bodo njegove besede nemara resnične "za njegov čas". Toda če misli živeti še nekoliko let, bo kruta zabava, gledati njegove spake, kadar bodo v silnem požaru zgorele ne le njegove besede, ampak vse tisto, česar ni mislil in največ tistega, kar bi za vsako ceno rad ohranil.

V Monakovem so podpisali oskrnitev Čehoslovaške. Pritlikava "velika" državnik, angleški lord in francoski profesor, sta v neverjetni kratkovidnosti mislila, da je to vse. V resnici sta podpisala neprimerno več; toliko sta podpisala, da bi se bila menda vendar zgrozila, če bi se bilo zavedla dalekosežnosti svojega nezaslišanega, črnega izdajstva.

Rešila sta "mir". Na svetu so blage duše, ki se sicer zgražajo nad iškarjotstvom, pa z globokimi vzdihmi odpuščajo vneboupijoči greh zaradi "uspeha", ki je bil pridobljen za trideset srebrnjakov. Treba je brezmejne lahkovernosti, da se sprejme opravičilo angleškega torija in njegovega francoskega trabanta. Vse, kar deklamirata o miru, je na eni strani zlagano, na drugi pa brez primere trapasto. Preden se je šel Chamberlain poklonit svojemu zapovedniku v Berchtesgadenu, ni bil mir sploh v nevarnosti. Če bi bila Anglija in Francija takrat storili, kar je svetoval Litvinov v Ženevi, da izvrši Anglija demonstracijo s svojo mornarico, da pošljeta Francija in Rusija nekoliko oddelkov svojih bombnikov v Prago, kjer bi jih Hitlerjevi podrepniki lahko videli, da pokažeta obe deželi skupno s Čehoslovaško svojo vojaško moč, bi bil najbrže veliki gobezdač skril roge tako, da jih dolgo ne bi bilo več videti.

Pa če vendar ne bi bil storil tega? Tako vprašujejo kratko-

vidni pacifisti za vsako ceno. Kaj, če bi se bil zbal posledic v Nemčiji? Kaj! No, tedaj bi bila vojna. Dasi bi bila boljša pred sedmimi leti, pred petimi in tudi pred tremi, bi bila vendar boljša sedaj od tiste, ki pride neizogibno kljub vsem Hitlerjevim obljubam in Chamberlainovim zatrdilom.

Zakaj pa je tevtonski megaloman hotel Krkonoše? Če bi bila v mehkužnem Daladierju le troha državnika, bi bil moral vedeti, da so bile te gore ena najmočnejših obrambnih postojank — Francije. Če bi morala nemška armada tam napadati, bi se bile cele divizije izkrvavele ob mogočnih gorskih utrdbah, Francija pa bi imela opraviti s korenito oslabljeno nemško armado. In med tem bi Rusija prišla na plan.

Daladier je s svojo hlapčevsko pokorščino pred britskim strahopetcem izdal Francijo. Izdajstvo svoje zaveznice je samo po sebi tako črn madež, da je težko najti v zgodovini enako nizkotnost; toda kakor nad Čehoslovaško, je njen predstavnik grešil nad svojo lastno deželo, od katere je odgnal vse nekdanje zaveznike in kateri je odrezal in prodal najmočnejšo obrambo na vzhodu, prodal onemu, ki bo neizogibno v bližnji ali daljši bodočnosti njen sovražnik. Če je Francija kdaj imela javnega izdajalca, ga ima v svojem sedanjem ministrskem predsedniku.

Na kaj se Daladier zanaša? Na obljubo, ki jo je Hitler dal svojemu londonskemu komorniku? Ta obljuba ne izreka nič drugega kot to, da se ne bosta Anglija in Nemčija med seboj napadli, ne da bi prej kaj poklepetali, kar bi licemerno imenovali "pogajanje". Za Francijo to ni vredno piškavega oreha, ne glede na to, da Hitlerjeve obljube sploh nič ne pomenijo, ker jih sklepa edino s kriminalnim namenom, da jih ob prvi priliki prelomi. Odkar je prišel v nesrečni Nemčiji na površje, dokazujejo to vsa njegova dejanja. Priti mora Chamberlain v imenu angleškega naroda, da si natakne črna očala in prezre, kar je znano vsemu svetu. In Daladier mu v vsej ponižnosti sledi.

Nemški šovinisti niso nikdar pozabili na Alzacijo in Loreno, o katerih trdita, da sta nemški deželi. Če je bilo Hitlerju tako potrebno bogastvo Krkonoš in Šumave, mora biti njegovo poželjenje po prirodnih zakladih Alzacije še mnogo večje. V nemških knjigah sta med kraji, do katerih ima Nemčija baje pravico, navedeni tudi ti dve pokrajini. In kadar se v centralni Evropi bolj stalno utrdi, kar je sedaj lahka stvar, ko je tam demokracija izgubila edino močno oporo, se bo spomnil, ali pa ga bodo njegovi pajdaši spomnili, da sta omenjeni pokrajini bili pred vojno pod nemškim žezlom in da nemška vojna industrija zelo nujno potrebuje ondotno železo, premog in kar še drugega krije zemeljska skorja. Hitler ni nikdar sit, ne more in

— ne sme biti sit. Čim več požre, tem težja je prebava, zakaj "osrečeni" pripojenci niso sami nacisti. Tudi iz krkonoških krajev niso mogli vsi pobegniti, dasi se jih je nad sto tisoč umaknilo v notranjost Češke.

Kako bo Franciji pri srcu, kadar predloži Hitler njej svoje račune? Kdo ji bo pomagal, ko je sama odgnala in izročila sovražniku svoje pomočnike? Da nemški domišljavec ni pozabil niti na ta del svojega programa, je jasno pokazal, ko je komaj par dni po obljubi, dani angleškemu "ohranjevalcu miru", javno in izzivalno naznanil, da se bodo utrdbe ob francoski meji izpopolnile in pojačale. Čemu bi bilo tega treba, če bi res hotel "vsaj v naši dobi" živeti v miru s Francijo?

Mir je rešen! — Kakšna bridka ironija je v teh besedah, prihajajočih iz ust angleškega hlapca, ko mora v isti sapi naznaniti, da se bo oboroževanje Anglije nadaljevalo — bolj energično kot doslej. Čemu, če je "rešil" mir? Čemu, ko komaj čaka, da se tudi z Mussolinijem pobota? Italijanski sultan seveda sam želi tega, ker vse njegovo robantanje ne more zakriti dejstva, da se tudi njemu doma ne godi kakor ljubljencu vsega naroda. Deset tisoč Italijanov je odpoklical zaradi tega iz Španije in Chamberlainu bo to najbrže zadostovalo, pa ne bo niti vpraševal, kako dolgo bo ostalih skoraj sto tisoč še ostalo v deželi, v kateri nimajo nobene pravice. Kaj bi to motilo njegovo spanje? Saj je pripravljen na vsako žrtev, če ne gre na njegov račun. Sila radodaren je plemeniti mož, če gre iz drugega žepa!

Pa bi tudi veliki aristokrat potreboval dobra očala, da bi morda spoznal, česar ne vidi. Vsaj vede se tako kot da verjame in zaupa Hitlerju, pa ne ve, da med naciji še ni pozabljen klic iz časa vojne "Gott strafe England!" Prav kakor ni pozabljen Viljemov načrt za pot v Bagdad, ki je predpogoj za pot v Indijo.

Preden je odšel na svoje drugo romanje v Nemčijo, je slovesno izjavil: "Če bi spoznal, da imamo pred sabo kakšno silo, ki hoče obvladati svet s strahom pred nasilstvom, bi dejal, da se ji je treba upreti." Ali ni Hitler tega dovolj jasno povedal? Ali je grožnja z napadom sredstvo mirne diplomacije? Ali kaže mobilizacija armade pod zlagano pretvezo manevrov pacifistične namene? Ali ni na nuerenberškem shodu dovolj glasno zmerjal in grozil? Povsod so razumeli, da je to grožnja z nasilstvom. In kako se je Chamberlain uprl temu strahovanju? Kakor kužek se je povaljal pred Hitlerjem in mu obljubil vse, kar je zahteval in najbrže še ne vemo, kaj je to vse obsegalo. In najbrže niti svojemu pariškemu tovarišu ni razodel vsega blata, v katero se je pogreznil. Tajna diplomacija z vsemi svojimi nevarnimi zakotji, skritimi pastmi in mrežami in s tovari peska za ljudske

oči je zopet prišla do popolne veljave in nihče se je tako obilno ne poslužuje kot angleški plemenitaš — na korist nacizma.

Hitler se čuti vsegamogočnega. Domišljav je bil od vsega začetka. Ko je moral delati, se nikdar ni družil z drugimi delavci, ker se je že takrat smatral za višje bitje in je preziral tovariše. Z uspehi, ki jih je dosegel, ne s svojimi talenti, katerih nima, ne z znanjem, ki mu je tako oddaljeno kot meglena zvezdovja, ampak z večnim odnehanjem svojih nasprotnikov se je njegova domišljavost stopnjevala, dokler ni naposled prišel do psihijatrom dobro znane stopnje, kjer se smatra za poklicanega od nekega mističnega božanstva, ki se briga le zanj in ga dela "nepremagljivega". Pravo mesto za takega človeka bi bilo v psihopatičnem oddelku kakšne bolnice, kjer bi se brez nevarnosti lahko smatral za boga samega. Ker so ga pa pustili na prostem, ne more biti mir varen, dokler mu strahopetci res ne izroče vsega sveta, ali pa mu enkrat odločno stopijo na kurja očesa in pokličejo zdravnike, da ga spravijo na varno. Tudi to kajpada ne bo mogoče brez vojne, ki bo tim strašnejša, čim dalje se odklada.

Vse, kar sta Chamberlain in Daladier deklamirala, je torej laž. Noben mir ni rešen, temveč vojna je le odgodena do takrat, ko bo Hitler po zaslugi državnih lakajev v še boljšem položaju. Razkosala sta Čehoslovaško in ji vzela pogoje za gospodarsko življenje in za vsako obrambo. Na tisoče in tisoče ljudi sta pognala v svet, ki že sedaj ni vedel, kaj storiti z armadami političnih beguncev. Ustvarila sta neznosno bedo za milijone prav pred zimo, ki bo posula grozo po vseh straneh sveta. Tisočrim sta vzela vero v demokracijo in položila sta vse upanje milijonov v revolucijo, o kateri se človek kar boji misliti.

Chamberlain bi se nemara otresel, tudi če bi razumel vse to. Saj je Rusija ločena od zapadnega sveta. Težko je dvomiti, da bi mešetarski lord prodal tudi Anglijo, če bi to po njegovem mnenju odvrnilo "nevarnost boljševizma". Če bi bil kdaj prišel iz svojih aristokratskih višav in se ponižal — ne pred Hitlerjem, temveč toliko, da bi se seznanil z mišljenjem in čustvovanjem "nizkega" ljudstva, bi morda, morda spoznal, da so tudi v tem oziru njegovi računi napačni. Celo hladnokrvni Angleži so imeli svojega Cromwella in so znali temeljito obračunavati s svojimi kralji. Radi imajo mir, ampak kadar začno korakati, gredo do kraja. In po drugih deželah jih je dosti, ki danes niso boljševiki, pa bi jih strategji in taktičarji Chamberlainove sorte lahko izpreobrnil. V Hitlerjevih možganih se lahko porajajo blazne sanje o pohodu v Rusijo, diplomati v deželah, v katerih je kljub gospodarjem še vedno kaj demokratskega ljudstva, bi

CG

morali imeti bolj trezne glave in premisliti posledice pre nagljanih korakov, sadove blaznih idej.

Doslej niso znali ne tehtati, ne preudarjati. Ali bodo znali poslej? Težko je imeti toliko zaupanja. Že njihova dosedanja dejanja jih delajo odgovorne za vse, kar pride hudega. Ta odgovornost bo zapisana — in zgodovina ne piše vedno z zlatimi črkami.

Jaz čakam

Navzgor! Navzgor! — Kako si se povišal...
Kako se dvigaš vedno še navzgor...!
Tvoj bog povelja strogi glas je slišal —
tvoj voz drdra po poti, brez zavor.

Pozabljeni so dnevi nekdanj skromni,
ko z delom rok si služil kruh si svoj;
nižav mladostnih misel več ne pomni,
v višave le pogled uprt je tvoj.

Vrhunci tvoji segajo v oblake,
obzorje nima ti nikjer meja;
usoda varno ti ravna korake,
da sreča te nikoli ne izda.

Uspeh vsak dan v naročje tebi pada,
ovire ni, če glas tvoj zagrmi;
beseda tvoja kakor sveta vlada;
pred njo berač in knez okameni.

In vidim jih, ki včeraj še so stali,
možje ponosni, z dvignjeno glavo,
in druge, ki so glasno se smejali,
če ti pretil in žugal si s pestjo.

Pred tabo zdaj kleče ponižno v prahu,
sprejemajo pohlevno vsak ukaz
in molijo te kot božanstvo v strahu,
a tvoj pogled jim v duše vliwa mraz.

A jaz poklekniti ne znam in nočem,
malikovati nisem se učil.
Če me boli, hudo je, a ne stočem
in pred teboj kot črv se ne bi zvil.

Jaz čakam, da beseda se izpolni,
zapisana s krvjo od vseh davnin,
obljuba, dana vsaki duši bolni,
ki koprni, da vstane iz nižin.

Človeštvo nosi svoje težko breme,
prenaša bedo in molče trpi,
se vdaja v sužnost kakor v slabo vreme,
trepeče, kadar bliska in grmi.

A zakon je, da pride dan spoznanja:
ponarejen je veter, grom in blisk;
vsa votla je gromovnika lobanja,
zlagana slava in častilcev vrisk.

Še vedno so verige se zdrobile —
kovač je svoje delo v njih spoznal.
In spet zastave bodo se razvile,
mogočen, silen tvoj bo suženj vstal.

Jaz čakam, da napolni se ti kupa. —
Le ena kaplja bo tedaj preveč.
Pogum svetel prežene strah obupa,
v sramoti bedni zlomljen tvoj bo meč.

O divjih živalih mislijo ljudje navadno, da v jetništvu prej poginejo kot v prosti naravi. Večinoma pa v resnici žive dalje, največ zato, ker v zooloških vrtovih ne preže nanje njih naravni sovražniki kakor v džungli, v gozdu ali v vodi. Zlate ribice so v akvariju dosegle petdeset let, levi, tigri in sploh člani mačjega rodu pa žive celo v cirkusih tako dolgo kot na prostem. Seveda morajo vse divje živali

imeti primerno hrano in nego. Odkar je Hagenbeck v Evropi začel, urejajo zoološke vrtove v mnogih krajih tako, da živali niti ne čuti jetništva; lahko hodijo, skačejo in se igrajo na prostem, ne da bi jo oviral kak plot, le med prostori, ki so odrezani za razne zverine, so z vodo napolnjeni jarki, dovolj široki in globoki, da jih ne morejo preskiniti. Tako žive kakor da so proste.

Karl Kautsky

VAS JE, da gre Glasnik v tisk, pa moramo zato le na kratko omeniti, da je v Amsterdamu umrl eden najznamenitejših mož v socijalističnem gibanju — Karl Kautsky. Rojen je bil na Češkem, a v mladih letih je prišel v Nemčijo, kjer je bilo delavsko gibanje, največ pod Marxovim, deloma tudi po Lasallovem vplivom že močno razvito. Tam se je seznanil z raznimi vodilnimi socijalisti, tudi z Engelsem in Marxom in je začel pridno študirati njihove nauke. Poglobil se je v to učenje tako, da je postal eden najboljših teoretikov znanstvenega socijalizma, tako, da je po Engelsovi smrti spisal četrti zvezek Kapitla, ki ga je bil začel Marx in po njegovi smrti nadaljeval Engels. Največ se je oglašal v nemški socijalistični reviji "Die Neue Zeit" in v "Sozialistische Monatshefte." Menda ni bilo nobenega mednarodnega kongresa, da ne bi bil Kautsky med delegati in njegovo besedo so pazno poslušali odposlanci vseh narodov. Parkrat je prišel tudi na kongrese avstrijske socijalne demokracije.

Češčine ni nikdar pozabil in s češkimi sodrugi je vedno razgovarjal v njihovem jeziku.

Po vojni, ko je v Nemčiji demokracija prišla na površje in je socijalistom pripadla največja naloga, je bil Kautsky med prvimi, ki so imeli preosnovati državo in weimarska ustava je bila poglavitno njegovo delo. Znano je, da so bili zmagoviti zavezniki v tistih časih neznansko slepi in demokratska Nemčija ni mogla dobiti niti najmanjših olajšav. Tako sta Francija in Anglija sami oplođili polje za nacistično propagando in danes žanjeta, kar sta sejali.

Ko je Hitler prišel na površje, je Kautsky zapustil Nemčijo in se naselil v Čehoslovaški, kjer si je, največ po prizadevanju drja. Soukupa pridobil državljanstvo. Sedeloval je še nadalje v pokretu izgnancev, toda visoka starost mu ni dopuščala več tako trdega dela kot v mlajših letih. Naposled je nacizem ogrozil tudi njegovo zavetišče.

Socijalizmu je ostal zvest do zadnjega diha. Njegove izgube ne čutijo le nemški revolucionarji, temveč zavedno delavstvo vsega sveta.

Noč pred jutrom

IVAN JONTEZ

I.

PODZEMELJSKA UTRDBA na češko-avstrijski meji. Kazemata iz železa in betona. Več metrov pod zemljo. Na zunaj se zdi nevajenemu očesu kot nedolžen griček. Toda za grmovjem so zakopi, kjer straži pri vsaki strojnici čuječ vojak. Z zemljo pokriti zakopi, varni pred šrapneli in bombami. In tam na levi, na desni vrsti nadaljnih, podobnih gričev, krtin, vzboklin, poraščenih z drevjem in grmičevjem. In tam nekje v ozadju, dobro skrite čakajo usodne ure baterije topov, havbic.

V železobetonskem podzemeljskem pro-

storu v srcu griča je skupina mladih mož: vod poročnika Jana, ki poveljuje tej utrdbi. Nekateri so se pravkar vrnili s stražne službe. Na njihovih obrazih še leži napetost, ki se drži človeka, ko mora paziti, da se vsak čas ne priplazi sovražnik. Drugi so boljše volje, prostak Jožef celo polglasno brunda pred se neko fantovsko popevko. Nekateri, ki še niso izgubili smisla za humor, zbijajo šale na račun berhtesgadenskega Maprola. Vzlic temu pa visi nad vsemi nekaj zlovesčega, nekaj svinčeno težkega; in vsi to čutijo.

Četovodja Otokar, mlad in čvrst dečko plavih oči in drznih rjavih brčic pa je mrk in v utrujenih očeh mu gori bes. "Prekleta!" ne-

nadoma vzroji in trešči s pestjo po mizi. "To je res od sile! Da bi že hudič udaril!"

Glas mu silno podrhtava od zadržanega srda.

Poročnik Jan pristopi in položi svojo roko Otokarju na pleča. Tudi on je mlad, čvrst dečko, ki ga je veselje pogledati. Svetlolasec bele, skoraj nežne polti in mehkih belih rok. Komaj nekaj mesecev iz oficirske šole. Ampak miren, zbran, trdnih živcev. Mož.

"Otokar! Da, da, tudi jaz razumem, vendar se je treba krotiti. Z glavo ne prideš skozi zid."

"Vem," jezno zamahne z desnico Otokar. "Ali to prekleto čakanje mi gre na živce. Tri mesece že . . . In vsak dan pričakujemo napada . . . Pa ni drugega kot neprestano donebesno kričanje z one strani, grožnje, izzivaje, rožljanje z orožjem, gosji marš pred našimi nosovi . . . Saj to je neznosno. Da bi že udarili, ti vrage! Potem bi jim lahko posvetili . . . Verjameš, včasih ko gledam tja preko in vidim njihovo izzivajoče obnašanje, me ima, da bi pograbil za strojnico . . ."

"Otokar!" je svareče povzdignil svoj glas poročnik Jan. "Še tega se manjka! Saj to je tisto, kar bi oni radi: da bi mi izgubili oblast nad sebi samimi ter prvi udarili! En strel—in vojna je tu! Vojna, v kateri smo mi krivci! Ne, Otokar, tako ne gre. Nismo tu zato, da izgubimo glave. Ne, temveč zato, da pazimo na našo mejo. Če bo vojna, bodo morali udariti oni . . ."

"Da bi že udarili!" bruhne jezno Otokar. "Rajši prestrežem točo krogel, kakor da bi moral še kaj dolgo takole viseti v tej negotovosti."

In četovodja Otokar se razkorači, se besno udari s pestmi ob prsa in krikne, da strahotno odmeva po kazemati:

"Udarite, psi! Udarite!"

Poročnik Jan mu mora zapovedati: "Pozor! Pred svojim poveljnikom stojiš!"

Četovodja se strezni, obmolkne, se strumno vzravna. Na čelu se mu zbirajo debele, mrzle potne srage in v očeh mu tli pekoča žrjavica.

"Na povelje, gospod poročnik!"

"Sedi in pomiri se. Ne nori! Zdaj ni čas za to. Udarili bodo pa nemara še prekmalu . . ." Nato poišče čutaro ter nalije četovodji kozarček ruma.

Ostali vojaki ves čas debelo gledajo in tudi njim postaja tesno pri duši. In nervoznost se vrača. Ta nervoznost! Dan za dnevom se ponavlja: vsak čas bo počila . . . Pa ne počí. Ta mučna negotovost, ko ne veš, kdaj bo treščilo, ali bo sploh treščilo, ali se ne bo nevihta morda obrnila proč . . . Čakanje. Čuječnost. A na oni strani zlokobno bobnenje, ki že mesece naznanja vihar . . . Kako dolgi so dnevi, še daljše noči, ko se plazijo proti tebi nočne sence in misliš, da je sovražnik, pa se izkaže prevara . . . Res, čudno, da niso še znoreli, pobesneli, kakor je začel nocoj besneti četovodja . . . On ima prav: bolje bi bilo, da sovražnik udari . . . Potem bi ne bilo več te mučne negotovosti; nočne sence bi več ne strašile, posvetili bi jim, tem blaznim vragom . . . Ej, ali bi jim pokazali, po čem je češka kri! . . .

Obrazi se svetijo v mrzličnem, nervoznem notranjem pričakovanju in skritem veselju.

Poročnik Jan jim bere misli z obrazov.

"Nobenih neumnosti!" de strogo in vsakega po vrsti resno pogleda. "Ostati moramo moške na mestu. Zato smo bili poslani sem. Domovina nam zaupa in izkazati se moramo vredne tega zaupanja." Potem zamišljeno pogleda na svojo zapestno uro. "Pol dvanajstih. Četovodja, o polnoči vodiš izmeno." Čez čas pa razmišljeno pristavi: "Sicer se nam bo pa naša želja nemara prav kmalu izpolnila . . ."

Molk. Čez hip zadoni klic: "Telefon." Vodov telefonist kliče poročnika. Poročnik pograbi slušalo in posluša. Obraz se mu zresni še bolj. Nazadnje pridušeno odgovori v telefon: "Razumel do pičice. Povelje izvršim."

In že je med svojimi vojaki, ki upirajo vanj nestrpne poglede. Okrog ustnice mu pleše komaj viden, napol trd in napol zadovoljen nasmeh.

"Dečki," izpregovori, "nemara se bo naša želja kmalu izpolnila . . . Praga je dobila ultimat in čas je že potekel . . . Ultimat ne bo sprejet, to se razume . . . Nocoj utegne pasti odločitev . . ."

Obrazi vojakov se zasvetijo. Da bi sovrag že vendar udaril, če ne misli nehati razgrajati! . . .

A poročnik je že ves vojak, njegov obraz postane trd, njegove kretnje poveljniške, glas zapovedujoč.

“Četovodja! Vse straže se podvoje. Zabičaj slehernemu največjo čuječnost. In nobenih neumnosti! Na onih je, da udarijo!”

Četovodja Otokar ni nič več nervozen. Strumno se vzravna. “Razumem.” In že odbira dodatno stražo.

Poročnik zopet pogleda na uro. Petnajst do polnoči. Treba bo iti na stražni obhod.

Železna vrata v podzemlje se odpro in v kazemato prisope stražnik.

“Poročnik, na levem krilu smo opazili sumljive sence . . . Videti je kot da se plazijo proti nam večji oddelki . . .”

“Neumnost!” zazija poročnik. “Nočne sence . . .”

A že kliče telefon z desnega krila postojanke: “Prednja straža javlja bližanje tujih oddelkov . . .”

Poročnik zakolne. Potem pogleda četovodjo in vojake, ki se ozirajo vanj, ne vedoči, kaj storiti. “Ali ste okameneli?” krikne. “Na svoja mesta! Vsi!” In proti telefonistu: “Pokličite reflektorje! Luč — takoj!”

že drve vsi iz podzemlja v zakope.

V nekaj trenutkih je vsak mož na svojem mestu. Strojnice se poželjivo ozirajo v temno, neproderno noč. Poleg njih vojaki, ki skušajo z očmi prodreti gosto temo. Poročnik pa že godrnja: “Sanjajo . . . Strahove vidijo . . .”

Četovodja ga na rahlo, vznemirjeno dreigne s komolcem pod rebra.

“Jaz jih vidim!” šepče. “Zdi se mi, da so že pri žičnih ovirah.”

Strojni strelci se usločijo pri svojih strojnicah, kakor toliko levov, pripravljenih skočiti na svoj plen.

Stražnik, ki je stal pri žični oviri, pribeži v zakope.

“Napadajo! Žice režejo!”

“Prekleta!” pridrušeno zakolne poročnik. “Ali še ne bo luči? Saj menda niso zaspali oni pri reflektorjih?!”

Hip nato se silno zablešči na levi, na desni. Po zemlji šinejo široki prameni jarke svetlobe. Tam doli je videti neštete sive postave, ki se v vrstah pomikajo proti žičnim ovirah. Nekateri oddelki so jih že dosegli in mečejo preko njih plohe, deske . . . Tam na desni je že nekaj desetnij preko prvih ovir . . .

Četovodja Otokar pograbi za najbližjo strojnico, toda poročnik Jan ga ustavi: “Ne še, čakaj prvega strela! . . .”

Ni treba dolgo čakati. Sovražnika je zmedla svetloba, ki se je ni bil nadejal. Na umik pozabi misliti. Najbližji oddelki začno metati ročne granate, ki eksplodirajo več kot sto čevljev od zakopov.

Toda poročnik še čaka. “Mirno!” zapoveduje.

Ročne bombe pokajo. Sem pa tja se oglašajo strelci iz pušk. Sovražnikovi strelci. Zakopi še molče, le jarka luč reflektorjev zlovešče pleše po poljani pred utrdami. Potem ugasnejo še reflektorji.

Četovodja Otokar zakolne: “Hudič, kaj je pa to? Ali nas hočejo pogubiti?”

Toda čez hip se spet zablješče luči na obeh straneh in ena z vrha griča.

Kakšen pogled! Sovražnik napada na celi črti!

Poročnik Jan vzdrhti, si gre z roko preko oči, hip nato pa zazveni njegovo jekleno trdo, rezko povelje:

“Ogenj!”

“Hvalabogu!” divje veselo zamrmra četovodja Otokar ter pograbi svojo strojnico. “Udarili so . . .”

Tiha noč se spreminja v pekel. Strojnice regljajo svojo smrtno pesem. Dolgi ognjeni jezički sikajo iz njih in sejejo smrt. Vmes pokajo ročne granate.

Sovražnik je zmeden. Njegove vrste so razbite. Po tleh, med bodečo žico se zvijajo umirajoči, leže mrtvi. Deset minut pozneje je na umiku.

Strojnice v okopih utihnejo. Noč postaja spet mirna. Samo luč reflektorjev poplesuje po bojišču. In tam doli ječe ranjenci.

Poročnik hiti v podzemski prostor, k telefonu. “Sovražnik je udaril!” razburjen vzklikne v govorilnik. “Pognali smo ga nazaj. Mi nima mo izgub.”

“Dobro, poročnik,” pravi miren glas na drugem koncu žice. “Ves sektor je bil v ognju . . . Pripravite se zdaj na topovski ogenj . . . In—držite za vsako ceno!”

Pet minut pozneje se strese zemlja. Tam daleč v ospredju lajajo težki artilerijski psi in bruhaajo v noč dolge ognjene jezike. Pred utrdami in za njimi udarjajo v tla težke granate, od katerih se trese zemlja kakor ob potresu. Zrak pretresajo strašne eksplozije.

In že lajajo enaki psi tam v ozadju in bru-

hajo ognjene zublje v črno noč. Tudi na oni strani bobni zemlja od težkih granat.

Vojaki poročnika Jana so v podzemlju. V zakopih so ostale le straže. Tudi te so zavarovane, nad seboj imajo debelo plast zemlje.

Čez čas udari granata v grič, ki prikriva utrdbo. Grič se strese, tudi doli v kazemati čutijo zamolkel udar. In spet. In spet.

"Tej pesmi se bo treba privaditi . . ." pravi poročnik ter pogleda svoje može. "Vsak dan jo bomo čuli . . ."

Četovodja Otokar se pa zasmije: "Ha, samo da so udarili! . . . še nekaj dni, pa bi zblaznel od te preklete negotovosti, ki nas je davila . . . Bolje je umreti v boju, kakor tako le viseti med nebom in zemljo, ko vendar veš, da te ne mine . . . Zdaj vsaj vemo, pri čem smo! . . ."

In četovodja Otokar odide ven v noč, v zakope, da vidi, ali je vse v redu.

Na obeh straneh zamolklo bobne v noč težki topovi, po bojišču se plazi jarka luč reflektorjev, vmes pa se čuje ječanje ranjenih sovražnikov.

Četovodja Otokar pa gleda in mrmra pred se:

"Dneva boste morali počakati . . . Hvalabogu! Nu, nam ne bo treba več čakati . . . Udarili ste! In enkrat ste jo že dobili po prstih . . ."

II.

Rezervni četovodja Otokar se je zbudil ter počasi odprl oči. Kar je videl, ga je zelo prese-netilo. Bil je doma v postelji in poleg njega je mirno dihala njegova speča žena. Skozi okno pa so pomežikovale zvezde.

Mladi mož si je šel z dlanjo preko čela. Čez čas je trpko vzdihnil:

"Tako krasne sanje . . . in tako trpka, kruta resnica! . . ."

Tri tedne je že minulo, odkar je bil demobiliziran. Republika ni mogla več porabiti njegovih vojaških zmožnosti in poguma. Izdana in ogoljufana od svojih zaveznikov, je morala kloniti pred grobo silo ter privoliti v razkosanje dežele. In tako je Nemec vzel Krkonoše in češki les, Poljak Tešin in Madžar Bratislavo . . . Ostalo je jedro; lupina, ki ga je varovala, pa je bila strta . . . In niti en samcat strel ni smel počiti v njeno obrambo!

Otokar je zaškrtal z zobmi. "Monakovo, prekleto tvoje ime! Da bi te udarila kuga in te prerasila gošča!"

Poleg njega se je zganilo in mehak glas je zaskrbljeno vprašal:

"Dragi, ali te zopet muči?"

"Iz kamna bi moral biti, da me ne bi bolelo!" je trpko odgovoril mož. "Od žalosti sem bolan, ko moram misliti na strašno ceno, ki smo jo morali plačati za takozvani evropski mir. Rajši bi bil pokopan pod tistim gričem, le da bi mi ne bilo treba gledati te žalosti in ponižanja! . . . Kakor hijene na mrhovino so planili na nas! Ničesar nismo smeli rešiti, niti svojih utrdb nismo smeli pognati v zrak, da nas zdaj drže v pasti kakor ujeto miš . . . In naši zavez-niki—fej, gabijo se mi!"

Otokarjevega vročega čela se je dotaknila nežna roka in ženin glas ga je po materinsko tolažil:

"Ljubi, ne ženi si tega tako k srcu, ni še vse izgubljeno in tudi nismo še najmanjša de-žela, in še smo samostojni . . ."

"Ha, samostojni!" se je grenko zasmel Otokar; "samostojni—po milosti evropskih banditov in kramarjev! . . ."

"Toda Otokar! Nestrpen si, nepotrpežljiv kakor otrok! Tri sto let smo čakali po Beli gori in pričakali vstajenje—tudi po Monakovem bo prišlo, ne samo nam, Čehom, temveč vsem, ki nas tlači današnja strašna mora! Ti misliš le nase, le na nas . . . In mi vendar nismo edini, ki trpimo vsled kuge, ki tepe ubogo izbičano Evropo; tudi drugi narodi trpe, tudi—Nemci!"

"To je že res . . . Toda mi bi se bili borili, da nas niso naši verolomni zavezniki zahrbtno razorožili . . ."

"In potem, dragi? Na milijone mrtvecev in pohablencev, na milijone žalujočih maer, vdov in sirot, Praga v razvalinah, pa Berlin, London, Pariz . . . strahota brez primere! Ne. Nemara je bolje tako kot se je zgodilo. Svet nam bo morda nekoč še hvaležen . . ."

"Vojna pride vzlic naši žrtvi!" je mrko vztrajal Otokar.

"Morda. Toda ne po naši krivdi. Mi smo pokazali svetu, da mu želimo dobro celo v svojo škodo. Pokazali smo mu, da znamo hrabro prevzeti nase celo nezasluzena bremena. In to zahteva od nas večje junaštvo kot boj s puško . . ."

Otokar je bolno vzdihnil. "Vzlic temu — mene boli, žge, trga . . ."

Žena je vstala, se ognila v nočni plašč ter

stopila k oknu. "Pridi k meni, Otokar," ga je poklicala.

Ko je stal pri nji ter z njo vred gledal v zvezdnato noč, mu je s prstom pokazala na večernico, ki je lezla v zaton.

"Vidiš to zvezdo, ljubi? V zaton leze in kmalu je ne bo več videti. Toda jutri zopet vzide . . . Tudi naša zvezda je utonila za obzorjem; in tudi ona se zopet vrne ter zasije nam in vsem drugim, ki danes trpe, zatirani in ponižani! Po Beli gori je bilo treba čakati tri sto let; zdaj nam ne bo treba tako dolgo čakati. Za nočjo pride dan, ki bo toliko lepši, ker bo sonce zasijalo vsem trpečim narodom, ne samo nam."

"Veliko vero imaš, draga!"

"Potrebna nam je. Nam vsem, Čehom in drugim. Brez nje bi umrli."

Otokar je pritisnil vroče čelo na hladno šipo okna ter negibno strmел v noč, kjer je večernica počasi lezla v zaton. Ko je izginila njegovim očem, je vzdihnil, potem pa se obrnil k ženi ter jo nežno objel.

"Navsezadnje imaš ti prav, draga. Vero je treba imeti, potem nam vstajenje ne more oditi! Hvala ti, s svojimi besedami si mi razbremenila dušo, ki je že klonila pod težkim bremenom. Zdaj laže diham . . . Da, verovati je treba!"

Tam zunaj pa so lezli izza obzorja gosti temni oblaki.

Amerika in fašizem

ADAR NANESE v tej deželi govori na fašizem, se ljudje večinoma vedejo kakor da se ta pojav tiče izključno Evrope, ki naj sama skrbi za svoje interese in če kdo pravi, da fašistični nameni ne poznajo nobenih meja, se smejejo, ker je videti nemogoče, da bi mogla svastika in črna srajca kdaj postati nevarna Ameriki. Kdo pa danes še verjame v strahove? Komu se ne bi zdelo smešno, da bi imela Hitler in Mussolini kakšne namene v Ameriki, v Ameriki, ki jo ocean loči od Evrope, ki se sama noče vtikati v tuje zadeve in ki je tako močna, da bi le blaznik mogel sanjati o kakršni koli fašistični nevarnosti.

To bi vse bilo prav in lepo, če ne bi imeli res opraviti z blazniki, katerih možgani ne delujejo tako kot se navadno smatra za normalno. Ta blaznost je nalezljiva in v tem je večja nevarnost kot v sili dučeta in firarja, v njuni bahariji, v njunem odurnem zabavljanju in v njunih bombastičnih grožnjah. Bacili fašističnega strupa so se razmnožili tudi na tej strani Atlantika in—četudi nekateri mislijo, da se jim s tem daje preveč važnosti, je treba vendar odpreti oči in spoznati, kaj se godi in kaj se iz tega lahko razvije.

Pisec teh vrstic ni nikdar imel navade, slikati po nepotrebnem strahove in delati konje iz komarjev. Tudi ni nikdar klical žandarjev na

pomoč in jih ne misli klicati sedaj. Pač pa je treba, da se ameriško ljudstvo nekoliko ozre po svetu in spozna, da se ne more zariti v hišico kakor polž, da oceani niso več zapreke, kakršne so bile nekdanje in da so interesi narodov, ki hočejo živeti v svobodi skupni. Otresti se mora tiste zablode, da katera koli dežela, kateri koli narod lahko živi sam zase, ne da bi se brigal za to, kaj počenjajo in kako žive drugi. Danes, ko se z letalom preleti morje v enem dnevu in nam za najbližjo bodočnost obljubujejo še mnogo hitrejše zveze, ni svet več tako velik, kot takrat, ko je ladja mislila, da je dosegla rekord, če je preplula ocean v štirih tednih.

Čemu so po Ameriki, po južni in po severni fašistične in nacijske organizacije, ustanovljene po inicijativi iz Italije in Nemčije, nastopajoče pod kontrolo tujih konzulov, poročajoče italijanski in nemški vladi, če ne bi za fašistične namene imele svojih posebnih nalog? Zakaj je Nemeč ali Italijan v tej deželi v nevarnosti, če se jim ne pridruži? Zakaj zahtevajo v njih prisego zvestobe Hitlerju, oziroma Mussoliniju? Zakaj jih nekatere velekapitalistične družbe kot na primer Lever Brothers podpirajo z ogromnimi svotami?

Viljem je imel velike ideje o razširjenju Nemčije in njenega vpliva, toda tako daleč ni segala njegova domišljija, da bi bil sanjal o oblasti nad Ameriko. Toda odkar je bila cesar-

ska Nemčija tepena, se je toliko izpremenilo, da se Hitlerju zdi popolnoma naravno, da do da dosedanjim uspehom nove, enega za drugim in na svetu ga ni kota, ki po njegovi domišljiji ne bi mogel priti pod njegovo oblast.

Za splošno akcijo je še prezgodaj, toda pregorečni elementi se včasih zaletajo in s tem razkrijejo namene, ki naj bi se uresničili, kadar pride čas. V Čilu so nemški naseljenci leta in leta živeli v miru in večinoma se jim je dobro godilo. Vživali so se v čilenske razmere in Nemčija jim je bila le spomin. Kmalu po Hitlerjevem prihodu se je pokazal obrat. Ustanovile so se nacijske organizacije, stare naseljenke, ki so komaj še vedeli, da so jim dedje bili nemškega rodu, so silili na pristop in podpiranje. Radijske postaje so začele pridigati nacijski evangelij in ona v Valdiviji je postala tako nesramna, da je morala vlada poseči vmes. In letos, še le pred par tedni so fanatiki mislili, da je že napočil njih dan; vlada je morala z oboroženo silo zatreti upor nacijske zarote.

V Argentini so ustanovili vsakovrstne nacijske organizacije, Hitlerjevo mladino, nemško delavsko fronto, nacijska športna društva. V nemških šolah se je poučevalo kakor v Berlinu, dogodki v Nemčiji so se praznovali kakor v rajhu in ob vseh takih prilikah so se vedli tako prevzetno in izzivalno, da se je velik del argentinskega časopisja zdramil in začel protestirati proti tem metodam. Javnost je bila tako razdražena, da je v aprilu ob nacijski proslavi anšlusa prišlo do velikih spopadov, v katerih sta bila dva Argentinca ubita.

V spominu je tudi še nacijski puč lanske zime v Braziliji, kjer je bilo dognano, da so uradni zastopniki Nemčije imeli svoje prste vmes. Nemčija je bila celo tako predrzna, da je protestirala proti nastopu brazilske vlade, a je obmolnila, ko je spoznala, da se v Riu de Janeiru niso ustrašili njene žugajoče pesti.

To vse se popolnoma vjema z nacijsko rokovnjaško politiko in njeno "ideologijo," ki je očitna vsakomur, kdor se za to zanima. Pridigajo jo neprenehoma povsod, zlasti na radiu, tiskajo jo po knjigah in časopisih in v Evropi je menda Chamberlain edini, ki je ne pozna.

"Kjer so Nemci, tam je Nemčija," je jedro tega nauka. Lanskega poletja je Goering, ki je sicer neznosen komedijant s svojimi nešteti uniformami, stoterimi medaljami in s svojo bahavo graščino, pa vendar izraža to, kar misli

Hitler in za čemer stremi tretji rajh, na izseljeniškem kongresu dejal: "Narodno socijalna vlada pričakuje od vsakega Nemca, živečega v tujini, da predpostavi interese nemške domovine vsem drugim. Vi, Nemci v tujini, kjer koli živite, se morate vedno spominjati, da predstavljate interese Nemčije. Vedno imejte v mislih, da pride najprej domovina (kajpada nemška) in še le potem ostali svet. Nemec v tujini ne more biti nič drugega kot narodni socijalec."

Tako govore in pišejo vsak dan in v tem smislu ustanavljajo nacijske organizacije po vsem svetu in zahtevajo od njih, da služijo nacijski Nemčiji. Imajo jih tudi v Zedinjenih državah in vse okrog njih, v Mehiki, na Kubi, na Santu Domingu, sploh, kjer koli najdejo kaj Nemcev. Ne zadostuje jim, da bi kulturno ostali Nemci, ampak politično jih hočejo imeti za svoje, za razširjanje nacijskih nauk, za boj zoper demokracijo, za razjedanje dežel, v katerih žive. Če bi jim priporočali, da naj ne pozabijo nemškega jezika, da naj pojo nemške pesmi, da naj se zanimajo za nemško literaturo, bi bilo razumljivo in opravičeno. Ampak za to jim ne gre. Veliki nemški pisatelji so jim prepovedani in če bi mogli, bi sežgali njih knjige kakor so jih v Nemčiji in v Avstriji in jih bodo sedaj v Krkonoših. Gre jim za to, da naredijo nacije iz njih, Hitlerjeve pristaše in da zastopajo njegove interese v vsakem slučaju, v vsakem, brez izjeme.

Od Chamberlaina dobi Hitler kmalu kolonije. Gospodarsko si Nemčija s tem ne bo opomogla kakor si ni, ko jih je imela. Civilno ljudstvo se tudi ne bo selilo tja kakor se še nikdar ni. Ampak nove vojaške baze pridobi in to je, na čemer je nacijem ležeče. Danes je Nemčija—po zaslugi Anglije in Francije evropska sila; Chamberlain ji pomore, da postane svetovna. In tedaj ne bodo nobene sanje prenapete, da jih Hitler ne bi poskušal uresničiti. Če he sovraži, ker je bil rojen na češkem in jim intelektualno nikdar ni bil kos. Ameriko zaničuje, ker je v njej kolikor toliko demokracije.

Četudi pravijo izvedenci, da je sedanja nemška armada dobra le za parade, da je ljudstvo slabo rejeno in nesposobno za vojne napore, je Hitler slep za taka dejstva in če se dovoli, da še nekoliko bolj razširi rajh in da se utrdi v kolonijah, bo mislil, da lahko osvoji ves svet. Te misli mu že sedaj roje po glavi in čim

bolj so blazne, tem bolj so nevarne. Zdrav človek se da prepričati, norec verjame le svojim utvaram.

Italijanski fašizem ni nič bolj skromen. Res je, da se je leta 1929 fašistična zveza, razširjena po vseh Zedinjenih državah in bogata, vsled propagande Prijateljev italijanske svobode in nastopa senatorja Bore čez noč razšla, v strahu pred preiskavo, ki ji je grozila. To pa ne pomeni, da ni več fašistične agitacije in da se ne opira na organizacijo. Namesto ene jih imajo sedaj več in glavna med njimi je zveza liktorjev, kateri so pridružena razna društva in klubi. Povsod se goji fašistični duh in vsi so v zvezi in pod kontrolo italijanske vlade. Nekaj časa ni bilo videti črnih srajc, sedaj se pa zopet javno kažejo, čim dalje bolj. Po njihovih klubih vise slike Mussolinija in fašistični znaki. Vsi pozdravi so fašistični. Prisega se zvestoba Italiji in dučeju. V njihovih listih in na shodih se napada demokracija in često tudi Zedinjene države. Celo njihove podporne organizacije, največja med njimi "Sinovi Italije v Ameriki" s 350,000 člani v sedemnajstih državah, so brez pridržka fašistične. Prav take so tudi navidezno kulturna društva in športne organizacije. Njih zveze z oficijelno Italijo so tako očitne, da imajo nekatere skupne prostore z italijanskimi konzulati, podružnice in zastopnike v Italiji in da pošiljajo uradno poročila italijanski vladi.

Kaj vse pričakuje Mussolini od teh svojih postojank, je težko uganiti. V nekaterih rečeh je nekoliko bolj trezen od svojega nemškega tovariša, toda njegova ideja o obnovitvi rimskega imperija in o njega povečanju ni umrla in če bi se Hitler spustil v kakšno dozdevno ne-

verjetno, z ozirom na njegovo duševno stanje pa prav zelo mogočo pustolovščino, gotovo duče ne bi hotel zaostati in pustiti Dolfetu, da pobere vse rozine iz potice.

Sanje o podjarmljenju sveta se seveda ne dajo uresničiti. Ali psihopatu Hitlerjeve sorte se to ne da dopovedati. Njega pouči le jeklena odločnost in moč. Par poštenih klofut zaleže več od vseh lepih nauk. Če bi bila Chamberlain in Daladier tako ravnala, bi bil ves strah za bodočnost nepotreben. Podprla sta pa ne le njegovo nesramnost, ampak tudi njegovo blazno domišljijo in odprla bodočim pustolovčinam vrata na stežaj.

S prorogljivim zamahom z roko se take reči ne odpravijo. Dejstva je treba vzeti v poštev in čas je, da se ameriško ljudstvo zave položaja. Od njega je v veliki meri odvisno, kako se razvije bodočnost—ne le v Evropi, ampak po vsem svetu, ne izvzemši Amerike. Kar more storiti Amerika, je zelo enostavno, a tudi zelo nujno. Treba je, da ne le ohrani tisto malo demokracije, kar je ima, ampak da jo razvije in izpopolni do najvišje stopnje, politično in gospodarsko. Hitler in Mussolini mečeta blato na demokracijo, ne ker jo zaničujeta, ampak ker se je bojita kakor hudič križa. Dovršena, resnična demokracija v Ameriki bi imela tako silo, da bi dala nov pogum vsem demokratskim elementom v Evropi in ustavila fašistične mogotce, preden se podata na pot, na kateri bi sicer sama poginila, morda tudi drug drugega pogubila, na kateri bi pa teklo toliko krvi, kolikor je človeštvo še nikdar ni prelilo. Usoda sveta je v rokah ljudstva in sedaj posebno v rokah ameriškega ljudstva. Ali se bo zdramilo in spoznalo svojo nalogo in svojo moč?

Stanje sovjetskega filma

Moskva, v septembru.

NUSKI FILM se smatra v zgodovini svetovne umetnosti za film plakatističnosti (oživljene tendence), širokih potez, množičnih prizorov. V Sovjetski zvezi gre najprvo za herojsko, najpripravnejšo v neobsežni Zvezi, najhitreje učinkujočo umetnost. Najhitreje učinkujoča—to je beseda! Ne pozabimo, kakšno gospodu-

jočo vlogo igra ravno čas ne le v današnji družbi ter njenih bojih (čas je izvrsten pomočnik španske republikanske armade), tudi prevzeta umetnost drgeta v časovni stiski. To ji je v korist!

Amerikanska filmska industrija izrablja, ali bolje rečeno, zlorablja to dejstvo. S svojim monopolom je zamašila vse žive luknje, preplavila ves narod. S preplavljanjem film-

skega trga izziva iluzijo resnične filmske umetnosti, ljudje nimajo časa premišljevat o realizmu, lepoto vidijo v skrajni napetosti, v rafinirani razdražitvi živcev in mnogi ne zapazijo vsebinske gnilobe. Tu pomaga demagogiji čas. Kratka ura počitka: Bliskoviti gangsterski film ali sentimentalno-mokra družinska spletko. To vse se požre kot sladoleđ. In vse to uspa va misel srednjega človeka.

Charlie Chaplin, največji mojster filma, je kolikor toliko neodvisen umetnik. Toda čim se je pojavil njegov zadnji film z občutno socialno tendenco, se je začelo svojevrstno žurnalistično kamenjevanje, ki je v navadi že toliko let. Chaplin ni več Chaplin, kot umetnik je propadel, saj se ne smejemo več i. t. d. . . .

Odgovorili bi jim lahko, da je že skrajni čas za resnejši odnos k Chaplinu, da je Chaplin lahko ponosen, ker se nekateri uredniški kučki jokavo zaganjajo v njega. Toda preveč bi bilo.

Nasprotno razmere vladajo v sovjetskem kinu.

Chaplinove "Luči velemesta" so idealen izraz malomeščanskega individualizma ter njegove impotence. Vse je proti Chaplinu: ne samo človeška okolica, tudi predmeti (V njegovem zadnjem filmu — stroji). Na tem zmaličenem ozadju postane mala oseba, sentimentalni beraški vitez Chaplin s svojimi čistimi ter neposrednimi čustvi grandiozna osebnost.

Sovjetski film je dosegel vspredejen razvoj vseh junakov. V znamenitem "Čapajevu" je sam Čapajev istotako globoko razumljiv in zanimiv kot kmet, ki spregovori le par besedi: "Povej, Vasilij Ivanovič, ali si ti za boljše vike ali za komuniste?" Pokazati značaj v filmu je neznansko težko, ker se dokaže samo v dejanju, v dogodkih, ne pa v obliki visokih monologov.

Seznanite se s filmskimi debatami zadnjih let. Opazili boste, da je bilo v primeri z ostalo umetniško produkcijo manj umetniške sabotaže in malenkostnih preprirov, kar je navsezadnje eno in isto. Pri izdelavi takih umotvorov, kot so "Profesor Poležajev," "Pot v življenje," "Čapajev" so hitreje izruvali formalistični plevel; hitreje so utihnile formalistične popevke, ki so nam v literaturi, glasbi in upodabljaljoči umetnosti še pozneje zvonkljale v ušesih. Vzrok temu je sledeči: Te filme so naravnost zahtevale množice, bili so krvavo potrebni. V filozofiji je dokazano, da je svobodna človeška

volja najmočnejša tam, kjer je zrasla iz zgodovinske potrebe. Pa tudi režiserji so bili večjidel nova inteligenca, prišli so iz žurnalistike, meščanske vojne ali tovarniškega življenja.

Nobena druga umetnost ni tako privezana (da, privezana!) k množici. Ne uide ji nikamor! Zatorej morajo napredni režiserji postaviti vprašanje, ali ne bo ravno film prvovrstna vaja za razvoj bodoče sintetične (sestavne) množične umetnosti.

Najoriginalnejšo glasbo so dali sovjetski skladatelji ravno v filmu (Šostakovič v "Voločajevskih dnevih," S. Prokofjev v "Poročniku Kiže," Želobinski v čehova "Medvedu" i. t. d.) Rusko gledališče je preneslo v filmske paviljone svoje najboljše tradicije. Spočetka so zategadelj filmi šepali! Bili so navadna dolgovozna kopija drame. Toda dramski igralci so se izčiščevali od filma do filma, dokler niso postali to, kar so danes Čerkasov, Žarov, Babočkin, Čirkov, Mežinski in drugi. Raztrgali so filmske monologe ter brezkončne analize malomeščanov, kar so jim bili naprtili nekateri pisatelji. Kakšen bi bil na primer Peter I., če bi venomer kričal o svojih naprednih idejah! Bil bi smešen. Ne, Peter pride v dvorano, vsede se na stopnice pred tronom, brez žezla je in brez krone, pogovarja se s trgovci. In mi vemo, ta car, ki je sedel na stopnice pred tronom, brez žezla in brez krone, je velik reformator. Hudič naj pobere monologe, dajte dejanje, dajte pogovor!

Resnično, ali ima španski vojak danes čas za monologe? Govoriti mora hitro in strnjeno, pod njim se trese zemlja.

V sovjetskem filmu so torej že spojene ruske umetniške tradicije. Zaenkrat edino le v filmu. Zatorej lahko govorimo o prvih strogo umetniških poizkusih sestavne množične umetnosti, da so se vršili ravno v filmu.

Primeri: Leta 1920. so priredili v Leningradu znameniti Praznik revolucije. Uprizoritve oktobrskih bojov so se udeležile brezštevne množice. Kaj antični Dionyzovski prazniki! Kaj srednjeveški misteriji! To je bilo pretresljivo, obenem pa tudi anarhično. V filmu "Lenin v oktobru" se podaja Revolucija samo v tipičnih eksplozijah; to je socialistični realizem.

"Filmsko delo mi je posebno dobrodošlo, ker ga ni treba prevajati," pravi pesnik Majakovski, "naveličal sem se že pojasnjevat ino-

zemcem že deseto leto lepote mojega 'Levega marša'; zanje beseda 'levi' v odnosu k umetnosti ne pomeni nič, četudi jo prevedeš."

Sedaj ima sovjetski film vselej internacionalen dojem. Z bliskovito naglico prodira čez meje, navdušuje špance v boju proti fašizmu in Čeha v njihovem težkem položaju ("Mi iz Kronštata" v Španiji, "Če nas jutri vojna preseneti" na Češkem).

Končno so Rusi razteptali dolgovezo idijotsko teorijo o uničenju osebnosti v socijalistični umetnosti. Spričo tega ponovno opozarjamo na film "Peter I.", kjer je Peter kot mojstrski reformator velikega v malem dokaj mogočnejši kot Peter Veliki v starem pojmovanju, ki je, izvzemši Puškina, brbljalo o njegovem zgodovinskem pomenu par lepo žuborečih fraz.

Na svojem potu sovjetski film, kakor smo že rekli, ni srečaval preveč formalistov in ekstravagantnih umetnikov s pustolovsko dušo. Bile pa so tehnične hibe, ki so ovirale. Druga

petletka je zahtevala n. pr. 70,000 novih kinematografskih postojank, dobili smo jih vsled sabotaže le 30,000. Naklade najboljših filmov ne presegajo 200-300 kopij. To je smešno za današnjo Rusijo. Po nepotrebnem so menci z izdelavo filmov po 2-3 leta, medtem ko je Mihail Rom s svojim grandioznim "Leninom v oktobru" dokazal, da se lahko "vrti" v 4-5 mesecih. Premalo pažnje se je posvečalo kroniki, reportaži, na kar je opozarjal svojčas že Majakovski. Danes ima Rusija izvrstne reportaže, kjer so resnični dogodki nanizani eden za drugim in razvrščeni s tako spretnostjo, da posplošnjujejo (n. pr. film o športni paradi na Rdečem trgu z močnim uvodom, ki kaže sovjetski šport na splošno, ali pa mnogoštevilni filmi o narodih Sovjetske Zveze. Nobenih senzacij, vsakdanje življenje države).

Napake se tu v filmu hitreje izkorenjujejo kot v ostali umetnosti. V Sovjetski Zvezi ne cveče samo ideja velike filmske umetnosti, Zveza ima svoj film. — J. G.

Spartak

Vodja puntarskih sužnjev.

(Po razpravi Relje Popovića, napisal Ivan Vuk)

I.

PROBLEM SUŽENSTVA je tako star kakor človeška družba. Njegov pravi in glavni izvor so vojne. Vendar, naj se nam ta pojav danes zdi surov in grozen, pomeni vendar sam po sebi napredek napram še starejšim navadam. Nekoč so namreč ujetnike po bitkah kratkomalo ubijali; sužnost je zamenjala to zverinstvo. Poslej so jih puščali žive bodisi radi odkupa, radi zamenjave ali radi delovnih moči.

Tudi društvena organizacija narodov starega veka počiva na problemu sužnosti ter si je drugače ni niti mogoče zamisliti. Kadar se govori o demokracijah stare dobe, se je treba spomniti, da je v teh demokracijah bilo vedno poleg svobodnih ljudi tudi veliko število sužnjev. Sužnost je bila pri starih narodih tako vkoreninjena, da je ni moglo odpraviti niti krščanstvo, ko je koncem IV. stoletja po Kr. postalo celo državna religija. Glavna razlika med

stara človeško družbo in njenim družabnim redom in današnjo je v ustanovi sužnosti.

V Rimu najdemo sužnje že v najstarejših dobah. Ali takrat jih je bilo še zelo malo in niso kdo ve kaj pomenili v družabnem sistemu. Vojne Rimljanov so se vodile s sorodnimi plemeni in narodi ter so bili ujetniki po končani vojni po navadi odkupljeni ali zamenjani. Poleg tega mali rimski kmet ni mogel držati večjega števila sužnjev, a kmetije veleposestnikov-patricijev so v prvi vrsti obdelavali njihovi "klijenti." V teh patrijahalnih dobah se je postopalo s sužnji blago in človeško. Pri delu, počitku in mizi se od svojih gospodarjev niso delili.

Po punskih vojnah, okrog polovice II. stoletja pr. Kr., se je to kmalu spremenilo. Rimsko ljudstvo je tedaj preživljalo nagle in globoke spremembe. Nekdanji patricijski običaji so se naglo menjavali. Priliv sužnjev-vojnih ujetnikov postaja vsled velikih in dolgotrajnih

vojn vedno večji in njihova delovna moč poplavlja vse dotedanje gospodarstvo in odriiva od dela svobodnega človeka. To vse je imelo dalekosežne posledice za Rimljane.

O velikem prilivu sužnjev v tej dobi nam daje sliko statistika. Prokonzul Emilij Paulo je prodal leta 167. pred Kr. 150,000 Epričanov v sužnost. Konzul Marij je leta 102 pred Kr. zaslužnil pri Aquae Sextiae 80,000 Tevtonov, a pri Vercellaji leta 101 pred Kr. 60,000 Cimbrov. Scipion Emilijan je ujel in zaslužnil, ko je osvojil Kartago leta 147 pred Kr. 55,000 moških in žensk. Tiberij Sempronij Grakh je pobil in ujel na otoku Sardiniji leta 177 pred Kr. nad 80,000 ljudi. Gaj Julij Cezar je iz Galije odpeljal nad milijon sužnjev. Z rimsko vojsko so šli po navadi tudi trgovci s sužnji, takozvani manganes, ki so bili na zelo slabem glasu.

Ustanova sužnosti prihaja do svojega vrhunca v zadnjem stoletju rimske republike. Čim večje je bilo število sužnjev, tem slabejši je bil njihov položaj. Surovi gospodarji so jih smatrali le za živo orodje, kakor vprežno živino, ali pa dandanašnji stroje. To delovno moč so gospodarji grobo in neusmiljeno izkoriščali. Zakonske zaščite za sužnja ni bilo. Njegov obstoj je bil odvisen le od volje gospodarjev. Po starih dobrih rimskih časih ni bilo več sledu. Posebno težak je bil položaj sužnjev na veleposestvih, kjer so čuvali živino, obdelovali zemljo in po rokodelskih delavnicah. Posebno trdo je bilo na Siciliji, kjer so imeli Rimljani velike latifundije, katere so vzeli Grkom in Kartazanom in v Južni Italiji. Strašno življenje so imeli ti sužnji. Od svojih gospodarjev so dobivali komaj toliko, da so se za silo preživel. Na videz nekoliko znosnejše je bilo življenje tistih sužnjev, ki so bili določeni, da se v krvavih borbah koljejo v zabavo svojim grobim gospodarjem. Ti sužnji so se imenovali gladijatorji. Po navadi so se borili po dvoje, včasih tudi v skupinah. Bili so seveda bolje hranjeni in posebno vežbani, ali le zato, da so bile njihove bitke v naslado svojim gospodarjem, bolj trdovratne in krvave.

Gladijator, ki je podlegel, je težko dobil milost od razdivjane množice gledalcev. Na njegovo slabotno dviganje kazalca—znak prošnje za milost—je razdivjana tolpa gledalcev po navadi z odprto dlanjo in z razširjenimi

prsti dala zmagovalcu znak, da premaganemu zada zadnji, smrtni sunek.

V velikih množicah sužnjev, ki so bili polovljeni po vseh takrat znanih delih sveta, je bilo relativno malo boljših moralnih osebnosti. Sicer jih je na tej nizki stopnji držalo grobo in nečloveško postopanje gospodarjev, ki je, kajpada, moralo pri sužnjih izzivati mrko mržnjo in upornost. Zato so Rimljani govorili: "kolikor sužnjev, toliko sovražnikov!"

Tako se pojasnjujejo punti sužnjev, katerih so v zgodovini rimske republike znani trije. Dva sta bila v Siciliji, v klasični deželi veleposesti, ki so jih obdelovali sužnji. Prvi punt je trajal od leta 136 do 132 pr. Kr., in vodila sta ga sužnja Euno in Kleon. Drugi je bil od leta 114 do 100 pr. Kr.; vodje sta bila sužnja Salvie in Abenion. Največji punt sužnjev pa je bil od leta 73 do 71 pr. Kr. Začeli so ga gladijatorji s Spartakom in Rimljani ga niso drugače imenovali kakor Spartakova vojna, kar je tudi opravičeno z ozirom na vodstvo, na obsežnost bojov in na sredstva, ki so jih rabili na obeh straneh.

II.

Spartak je bil Tračan, kar kaže že njegovo ime. Tako so se namreč imenovali kraji v Cimerijskem Bosporu in v Trakiji. Tudi neko mesto v Trakiji je nosilo to ime. S tem imenom je vsekakor spojena tudi legenda, da je bil Spartak kraljevskega rodu. Viri ga opisujejo kot človeka, ne samo velikega po umu, in po fizični moči, ampak tudi kot človeka razumnega in krotkega, ki bi bil pač zaslužil boljšo usodo. Bil je bolj Grk kot barbar. Najprej je služil v rimski vojski, seveda le v pomožnih četah. Ali pobegnil je ter bil nekaj časa razbojnik; potem je bil ujet in prodan kot suženj. Tako je prišel med gladijatorje, ki jih je držal neki Gnej Leutulov v Capuji. Tisti pa, ki je gladijatorje prehranjeval in vabil za borbo in igre, se je imenoval Laniste. Od tega je imel dobre dohodke. Gladijatorje je dajal v najem za cirkuske borbe. Spartak je bil brez dvoma uvrščen med gladijatorje radi svoje fizične moči in spretnosti v boju. Poleg tiste legende o njegovem krajevskem rodu, ga je spremljala še druga povest. Še ko je bil v Rimu kot suženj, se mu je, ko je spal, ovila okrog glave kača. Neka ženska iz Trakije, ki je bila preroško navdahnjena in je to videla je trdila, da naznanja to veliko usodo, ki ga čaka.

Ta ženska je potem živela z njim kot njegova žena. Verjetno je, da je tak človek imel na svoje tovariše v sužnosti velik vpliv in tako postal njih vodja.

Razdraženih vsled krivičnosti svojega gospodarja se je v začetku leta 73. pred Kr., 200 teh Lentulovih sužnjev, po večini Trakcijev in Galov spuntalo. Dogovorili so se, da pobegnejo. Ko je prišel čas, so spoznali, da so bili izdani; nato jih je 70 kar zgrabilo v neki kuhinji nože ter pobegnilo. Tako bežeči so naleteli na neki voz, ko je bil natovorjen z orožjem za gladijatorske borbe v nekem drugem mestu. Ustavili so voz in se tako oborožili. Nato so se skrili na varen kraj in izvolili za svojega poveljnika Spartaka, poleg njega pa še Kriksa in Enomaja, sužnja iz Galije. Lokalne rimske čete, ki so bile poslani za puntarji, so bile razgnane. Pobrali so jim celo orožje in se z njim dobro oborožili, tisto gladijatorsko pa, kot nedovoljno, odvrgli. Odšli so tako na Vezuv, v strmo, skalnato in težko pristopno skrivališče.

Ti prvi uspehi male Spartakove čete so izzvali veliko gibanje med gladijatorji in drugimi sužnji v Capuji in okolici. Gotovo je moralo, kajpada, pristopiti k Spartaku med tem že večje številko sužnjev in ga tako znatno ojačati, ker drugače ni mogoče razumeti, zakaj je senat smatral situacijo za tako resno, da je poslal v Capuju propretora Klaudija Glabera s 3000 vojaki.

Propretor Klaudij Glaber je sprevidel, da bo najbolje, če obkoli Spartaka in njegove na Vezuvu, kjer so skriti ter jih z lakoto prisili na predajo. Ali tako obkroženi sužnji so iz divje trte spletli močne, dolge vrvi ter se tiho spustili s pečin na tisti steni, ki ni bila zavarovana, ker so rimski poveljniki mislili, da pač nihče ne more uiti preko strme stene in globokega prepada. Prišli so na ta način vojakom za ledja, jih nenadoma napadli, nekatere pobili, druge pa pognali v beg. To je silno odjeknilo med sužnji po okolici. Kaj hitro se je okrog Spartaka zbralo nad 7000 pobeglih puntarjev, med njimi mnogo pastirjev, ljudi močnih, trdnih in urnih. Spartak je nekatere izmed njih oborožil, druge pa uvrstil med glasnike in lahke čete. Vse to je naredilo situacijo še bolj resno. Tedaj je bil nad puntarske sužnje poslan pretor Varinij z dovolj močno vojsko. Varinij je razdelil vojsko v tri čete, da dobi puntarje v sredo. Ali Spartak, z instinktom prave-

ga vojskovodje, je najprej pobil dve manjši četi in se nato obrnil na glavni del vojske, ki je bil pod poveljstvom pretorja samega, tako hitro, da ni bilo časa za pojačanja. V ponovnih napadih je pobil tudi to četo tako, da se je pretor komaj sam rešil, prepustivši liktore s pretorskim znakom in svojega konja Spartaku za plen.

Ti Spartakovi uspehi se sicer lahko nekoliko pojasnijo s tem, da so rimske čete bile sestavljene v naglici iz neizvežbanih rekrutov, ki pač niso mogli vzdržati sunkov Spartakovih zjeklenelih, četudi ne izvrstno oboroženih bojnikov. Vendar je Spartak že tukaj pokazal sposobnosti pravega vojskovodje. Njegov ugled je nenavadno rasel. Postal je strah in trepet vsega okoliša. Vedno večje število sužnjev se mu je priključevalo, da je imel celo velike težave z oboroževanjem. Vendar vse to ni omajalo njegove hladnokrvnosti in treznosti. Pametno je ocenjeval svoj uspeh in stvarne možnosti. Dobro je vedel, da se v Italiji ne bo mogel dolgo držati. Gotovo je v njem zgodaj dozorel načrt, da se z vsemi svojimi puntarji prebije na sever in odtod preko Alp iz Italije. Tedaj, ko bo na drugi strani rimskih meja, odpravi svoje ljudi v njihove domovine: V Galijo, Germanijo in Trakijo. To je bil stvarno edini mogoči načrt za rešitev, dostojen premišljenega človeka. Zdelo se je, da mu gre vse na roko, da uresniči ta načrt.

Rimski senat trenutno ni imel dovolj sredstev na razpolago. Najboljši vojskovodje tistega časa, Pompej in Lukul, so bili izven Italije, Pompej v Španiji, Lukul v Aziji. Videli bomo, da je bil Spartak malo ne že pri svojem cilju, to je, prišel je že skoraj do Alp. Da načrt ni bil uresničen, so krivi sužnji, ki so se navadili na življenje in ropanje po Italiji. V njih je v dolgi sužnosti otrpnilo tudi čustvo za domovino. Niso hoteli zapustiti Italije in se vrniti v svoje rodne domove. Veličina in plemenitost Spartakova je vidna tudi v tem, da niti zdaj ni hotel zapustiti svojih nerazumnih tovarišev, ampak se je z njimi vrnil v borbo in pogubo, le da ostane zvest svojim tovarišem.

Spartak, ne glede na svoj glavni načrt, je po svojih prvih zmagah nad rimskimi kohortami šel na jug v hribovite kraje severozapadne Lukanije. Motive za ta korak lahko le slutimo. Poletje se je bližalo kraju, do zime ni bilo daleč. Narod sužnjev, ki se je zbral okrog nje-

ga,—a to so bili poleg ljudi, sposobnih za boje, tudi starci, žene in otroci,—je bilo treba hraniti, oboroževati, vežbati, organizirati, naučiti reda in discipline. Velik del njegovih vojščakov se je moral zadovoljiti s palicami, ožganimi v ognju in s ščiti iz pletenega šibja, mesto s prvim orožjem. Hriboviti kraj severozapadne Lukanije, bogat s pašniki in čredami, katere so čuvali suženjski pastirji, je bil kakor naravna trdnjava, kjer se je lahko prezimilo in v okolici je bilo dobiti hrane in drugih potrebščin.

Spartak je tedaj zavzel tudi nekatera mesta v Kampaniji: Nucერიო, Nolu in Abelu, Metapont v Lukaniji ter je stopil nato v Brutijo, najbolj južno oblast Italije, kjer je zavzel Tu-

rijo in Konkencijo. Povsod je prepovedal nepotrebna nasilja in rope. Vendar ni mogel doseči, ne z ukazi, ne s prošnjami, da bi razuzdane suženjske množice, ki so nepričakovano dobile svobodo, brzdale svoje želje po ropih, maščevanju in nasilstvu. Tako je med mnogimi malo, neznanostno mestoce Forum v Anniji, bilo zavzeto z naskokom ob prvi jutranji zarji v jeseni leta 73 pr. Kr. Ves dan je trajal rop, prebivalstvo je bilo mučeno in pobijano. Razumljivo je tudi, da se nobeno mesto ni prostovoljno udalo sužnjem. In v tem leži tragika Spartaka, ki je stal visoko nad ljudmi, za katere je delal in s katerimi je moral delati.

(Konec pride.)

Prvi polet čez Atlantik

LINDBERGHU je njegov polet iz Amerike v Pariz prinesel svetovno slavo, pot v dotlej zaprte kroge in pogoj za poznejše uspehe, katerih brez te gloriije nikdar ne bi bil mogel pričakovati. Ta slava je ostala v Ameriki še tako živa kot v tistih dneh, ko ga je New York pozdravljajal kakor kakšnega kralja. In če danes vprašate Amerikanca, kdo je prvi preletel Atlantski ocean, ne smete pričakovati drugega odgovora kot "Lindy". In če mu poveste, da se moti, bo nemara malo premislil in dejal, da je pač neki Francoz priletel pred njim iz Evrope, ampak da gre za to, kdo je prvi začel v Ameriki in se spustil v Evropi na zemljo. In to je bil Lindbergh.

Pa je tudi to zmota. Priznanje za prvi posrečeni poskus preleta proti vzhodu gre dvema Ircema, katerih imena sta po krivici danes skoraj pozabljena. In vendar sta izvršila svojo aventuro v mnogo težjih okoliščinah kot Lindbergh, zakaj leta 1919 je bilo letalstvo še v povojih in nešteta pomožna sredstva, ki služijo sedaj letalcu za navigacijo, orientacijo in zvezo z zemljo, so bila takrat še popolnoma neznana ali pa tako nedovršena, da niso bila za praktično rabo.

Londonski "The Listener" pripoveduje o pozabljenem poletu to:

Ob zarji 14. junija sta si Alcock in Brown šla ogledat svoje letalo. (To je bilo v New

Foundlandu.) Dan ni napovedoval prav nič dobrega. Pihal je močan veter in nad morjem je bila gosta megla. Toda pozneje je veter izpremenil svojo smer, pihal po dva in štiri-deset milj na uro in Alcock ga je imenoval "prikupen veter". Oba sta silno želela, poleteti čim prej, zlasti ker sta slišala, da namerava tudi admiral Kerr poskusiti polet tega dne. Šlo je namreč za tekmo in cena je bila deset tisoč angleških funtov. Posebno Alcock je bil odločen.

Nič ni bilo mencanja. Sedla sta v letalo, ki je bilo zgrajeno, da bi metalo bombe v Berlin in je bilo v štirih tednih predelano, kolikor se je po tedanji tehniki dalo narediti. Imelo je dva stroja po 375 konjskih sil, 865 galonov gazolina in 30 galonov olja. Sposobno je bilo, preleteti 112 milj na uro.

Osem in dvajset minut čez četrto popoldne sta poletela in ob devetih in 15 minut drugega jutra sta uzrla zemljo.

Sedela sta drug poleg drugega, Alcock pri kolesu, Brown pa zraven njega kot navigator. Svoje upe je, kakor mornarji, spajal s soncem in zvezdami. Toda tri četrt ure potem, ko sta bila poletela, se je nebo skrilo in je ostalo skrito do treh zjutraj. Ves ta čas nista imela nobene prilike, da bi se orientirala. Ko so se zvezde prikazale, je Brown s svojim sekstantom vjel enkrat severno zvezdo, enkrat

pa Vego. Nekoliko lednikov na morju jima je pokazalo, v katero smer plovejo.

Pripravila sta se kolikor sta se najbolje mogla. Vsa voda je bila prekuhana, s seboj sta imela žarišča, bela za znamenje, da je vse v redu, rdeča, da potrebujeta pomoč. Tudi brezžični aparat sta imela v letalu, toda s tem sta imela smolo, zakaj ko sta bila komaj uro v zraku, je odpovedal. Letala sta večinoma po štiri tisoč čevljev visoko in največ v gosti megli. Dvignila sta se enajst tisoč čevljev visoko, da bi videla sonce, a v tej višini so jima zmrzli aljeroni. Pogovarjati se nista mogla dosti, zakaj telefon se je pokvaril in občevala sta le toliko, da sta se potrepljavala po rami in dajala znamenje, da hočeta piti. Bila sta silno žejna, vsak je popil štiri šalice kave, nista pa občutila lakote, dasi sta imela nekoliko sendvičev s seboj. V kabini, pravita, je bilo še precej udobno, toda če se je kdo le za trenotek nagnil ven, ga je toča takoj vsega izranila po obrazu.

Alcock sam je pravil:

Ob petih zjutraj se je aparat za kazanje zračne hitrosti zataknil, ker se je sodra zlednila na njem. Smrdelo je po dimu. Takrat sva imela zelo neprijeten čas. Delala sva komične reči. Mislim res, da sva naredila kolo v zraku (looping the loop) in slučajno tudi strmo spiralo. Vedeti morate namreč, da nisva imela nobenega občutka za obzorje. Iz višave štirih tisoč čevljev sva sila hitro prišla tako daleč

navzdol, da sva videla morje. To je trajalo le nekoliko sekund, toda zdelo se je kakor leta. Ustavila sva se komaj petdeset čevljev nad vodo in letalo je bilo skoraj na hrbet obrnjeno... Sončnega vzhoda sploh nisva videla. Dvignila sva se do šest tisoč čevljev, a tam je snežilo, toča je padala in led je pokrival letalo. To je bilo okrog šestih zjutraj in tako je ostalo do kraja. Zadnji kos sva preletela komaj dve sto čevljev nad vodo.

Ob četrtem čez deveto sva uzrla zemljo in našla čedno poljano, ki je bila videti kakor nalašč za perfekten pristan. Toda — bilo je močvirnato. Letalo se je zarilo v gosto blato in prav tako propelerja. Vendar pa mislim, da nista zlomljena. Polet sva končala tako hitro, ker so nama vetrovi bili ugodni, tako da sva letela po 120 milj na uro. Edino v New Foundlandu, ko sva letela čez neko dolino, sva potrebovalavso moč stroja."

Izmed vseh tekmovalcev sta Alcock in Brown bila edina, ki sta dosegla cilj. In za tiste čase je bil to velik cilj in velik uspeh. Toda nobena navdušena množica ju ni pričakovala, noben list ni tiskal posebnih izdaj, nikjer nista bila sprejeta z glorio, kakršno zna uprizarjati New York. Kljub temu se ima letalstvo njuni izkušnji veliko zahvaliti in če se danes na tem polju dosegajo vse večji uspehi, se ne sme pozabiti, da ne bi bili mogoči brez pionirskega dela tistih, ki se niso ustrašili nevarnosti, neprimerno večjih od sedanjih, zmanjšanih zato, ker so začetniki kazali pot.

Egiptovski Felahi

KNJIGI "Moeurs et Coutumes des Fellahs" opisuje Henry Habib Ayrou razmere, v katerih živi večina egiptovskih prebivalcev. Po njegovih opisih posnemamo nekatere podatke, ki bodo najbrže zanimali tudi naše čitatelje.

V malo več kot pol stoletja se je prebivalstvo Egipta pomnožilo od dva in pol na šestnajst milijonov. V zadnjih osemdesetih letih se je produkcija do temelja izpremenila, bodisi v pogledu izdelave ali po raznovrstnosti proizvodov. V enaki meri se je razvilo politično

življenje in civilizacija dežele. Danes je v rokah Egipta ključ do enega najvažnejših morskih potov; brze komunikacije prepregajo deželo od enega konca do drugega; razvoj velikih mest, gospodarstva, uprave in javnih financ postavlja Egipt v prve vrste modernih držav.

Toda štiri petine ljudstva je še prav tam, kjer so bili njegovi pradedje v časih faraonov. Nič ni izpremenilo njihovih pogledov, njihovega orodja ali njih vsakdanjega življenja. Že ime "Felah" izraža idejo dela. Felah nima nobenega drugega patrijotizma kot čustvo za svojo vas, kvečjemu morda za svojo pokrajino.

Zasužnjen je kakor je bil. Dasi je košček sveta nemara njegov, odreja drugi, kako, kdaj in čemu naj ga obdela. In še vedno tlačani za vodo, za zgradbo nasipov, za uničevanje golazni na povelje mestnega poglavarja.

Njegov dom je ubožen in enostaven, da ne more biti bolj. Vsaka hiša služi veliki družini, ki ne šteje le očeta, matere in štiri do pet otrok, ampak tudi starše staršev, kakšnega poročenega sina in nemara še kakšnega bratranca, ki je prišel na obisk in ostal.

Če se Felah namerava poročiti, se pogaja naravnost z dekletovim očetom, če je dovolj star. Če je mlajši kot osemnajst let, mu poišče mati nevesto, navadno kje pri sosedih, le redkokdaj v drugem kraju. Ob zaroki plača snubec dve tretjini pogojene svote z oblubo, da plača ostanek po poroki. S tem denarjem grede nevestini starši v mesto, kupiti ji "balo," rdečo poročno obleko, dve kamižoli, nekoliko zapestnic in pohišstvo: bakren kotel, okroglo mizo in škrinjjo. Če ostane še kaj denarja, kupijo tudi posteljino, slamnico z nekoliko bombaža, eno ali dve blazini in odejo.

Na poročni dan, to se pravi, kadar zapusti nevesta očetov dom in se preseli v moževega, se vse to natovori na najetega velbloda, ki se vodi po mestu. Nevesta, katero so ženske okopale, jaha na velblodu, skrita v rdečem ali belem šotorčiču, obdaja jo pa množina žensk in otrok.

Tudi mož se je pripravil za veliki dogodek. Okopal se je v hiši svojega najboljšega prijatelja in oblekel najboljšo obleko. Ko je gotov, ga obkrožijo njegovi prijatelji s svečami in priredi se baklada. Kadar pridejo do očetove hiše, ga prijatelji potegnejo noter. Nevesta čaka tam v krogu žensk. "Poroka" se opravi brez posebne sramežljivosti. Zunaj pojo in plešejo vso noč in pogostoma še drugi dan.

Če je žena dovolj prebrisana, če dobro ravna s svojo taščo in če rodi mnogo sinov, ali pa če je mož prereven, da bi plačal stroške druge ženitve, se bo zadovoljil z eno ženo. Zanjih deset let je mnogoženstvo začelo zelo pojemati, najbrže zaradi naraščajočega uboštva felahov. Zato tudi ni več mnogo razporok. Ta je pač sama na sebi kaj lahka stvar. Možu ni treba nič drugega kot trikrat ponoviti ženi, da naj zapusti njegovo hišo. Toda treba ji je tudi dati odpravnino in kupiti drugi ženi balo . . . Obema je na tem ležeče, da imata dosti otrok;

ženi zaradi ugleda, in ker je neplodnost glavni razlog za razporoko, možu pa zato, da dobi dovolj pomagačev na polju.

Od drugega tedna po poroki pa do časa, ko je najstarejši sin pet let star, pomaga možu na polju, zlasti v času bombažne žetve. Ne opravlja pa tam težkega dela. Ampak drugega posla ima dovolj. Ona melje in peče, skrbi za živino, pripravlja gnoj in gorivo, šiva. Kreče se prosto po pravilih svoje vasi. Ni se ji treba skrivati pred moškimi kakor mestne žene. Ona ostane lastnica pohišstva, gospodari in po potrebi posoja možu denarja. To ji daje neko oblast. Če ne ravna z njo lepo, odide k svojemu očetu in če mož želi, da se vrne, mu naznani svoje pogoje: novo obleko, uhane ali kaj podobnega.

To svobodo uživa, če je dovolj modra, da vpoštevata stare šege. Žena bo rajša umrla kot dovolila zdravniku, da se ji približa. Lahko gre iz hiše in kramlja, kolikor hoče. Toda gorje ji, če jo najdejo v družbi z moškim, ali pa tudi samo na kakšnem nenavadnem prostoru. Če je "grešila," pove mož njenim sorodnikom in oče, brat ali bratranec, poskrbi za kazen, kar pomeni smrt. Svojemu možu mora vedno izkazovati spoštovanje. Gorje ji, če bi šla pred njim, kadar gresta na trg, če bi ga nagovorila, kadar se pogovarja ali igra s prijatelji. On je nikdar ne kliče z imenom, ampak "ženska," ali pa "dekle."

Zdravniška pomoč pri porodu je seveda izključena. Felahinje rode kakor Egipčanke v faraonskih časih—sedeč. Toda pred in po porodu se izvrše neštete ceremonije, baje za otrokovo zdravje in njegovo srečo. Ko pride otrok na svet, mu obesijo moder biser okrog vratu, da ga varuje pred "hudim očesom." Polože ga v košaro, ki mu služi namesti zibelke. Ne umijejo ga, dokler ne poteče sedem dni in ta prva kopelj pomeni očiščenje. Mati pa je "nečista" 30 dni, če je otrok fant, ali pa 40, če je hči. Mati doji otroka najmanj dve leti in ga v svoji nevednosti hrani preveč za njegovo zdravje. Če gre iz hiše, ga nese na rami s seboj, obenem pa ima lahko na glavi velik vrč z vodo. Če dela na polju, ga položi na tla, blizu ceste in se med delom ne briga zanj. Če pride kakšna druga mati mimo, ga podoji. Do petega leta je otrok doma. Kmalu se privadi tovarišiji domačih živali. Kadar so starši na polju, so otroci gospodarji v vasi. Kadar mu je sedem let, ga obreže-

jo in s tem je sprejet v družbo odraslih. Vsaj zjutraj mora hoditi v šolo. Kljub temu je 95 odstotkov Felahov nepismenih. Od leta 1935 se uveljavlja šolski zakon bolj resno in šole po deželi se množe. Staršem te novotarije ne gredo v glavo. Od davnine so vajeni despotstvu, toda tej "tiraniji" se upirajo. V nekaterih krajih so napadli učitelje in jih ranili. Poslej bo šola tudi za dekleta, toda le popoldne, dopoldne morajo pomagati materam. Včasih gredo, kadar so osem let stare, v meščanske hiše služiti.

Človeku bi se zdelo, da so ti otroci, ki žive v tolpah, ki so videti zapuščeni in ki imajo le prva imena, last občine in da se starši ne zanimajo zanje. Ampak v resnici jih ljubijo, pogostoma bolj kot se ljubita mož in žena. Tudi otroci so zelo vdani staršem. Toda zdi se, da je to bolj osnovano na družabnih in verskih šegah

kot na čustvu. Na vsak način je sinova ljubezen do matere, tudi kadar je že poročen, najznamenitejša lastnost v felahovski družini. Dokler živi mati, je kraljica v domu. Ampak to ne sega nazaj v rodovini. Felahova družina nima prednikov, nima družinskega imena, nima nobenih lastnih posebnosti. Družinska enota temelji na skupnosti bližnjih in daljnih sorodnikov; pod načelstvom svojega glavarja se udeležuje pogrebov, porok, zastopa skupna sovrastva in maščuje čast vsakega svojega člana. Po treh generacijah mine tudi ta skupnost.

Kakor ni družine v pravem pomenu besede, tako ni pravega doma in njegove intimnosti. Felaške družine so skupine, ki obdelujejo zemljo. Otroci se rode, da bodo obdelovali zemljo in domače življenje se razvija v okvirju tradicij, ki jih vežejo z zemljo.

Prijazni sever

PO SPLOŠNEM mnenju je visoki sever ogromna ledena puščava in nič drugega ne. Kako naj bo tam kaj drugega, ko celo morje zmrzne in je temperatura tako nizka, da ima na človeka, ki se ji nenadoma izpostavi, včasih enak učinek kakor strela? Opisi, ki so jih prinašali raziskovalci iz onih krajev, so potrjevali to mišljenje in še le Vilhjalmur Stefenson je začel v svoji knjigi "Prijazni sever" govoriti drugače. Njegov spis ni nikjer naredil tako globokega vtisa kot v Rusiji, kjer ga niso le z zanimanjem čitali, ampak so začeli sami študirati razmere na visokem severu in izvajati praktično delo. Nekoliko tega, kar so izvršili v svojih severnih krajih, zlasti v Sibiriji, je že znano, deloma po njihovih lastnih poročilih, še bolj pa po knjigah, ki so jih objavili tuji raziskovalci, pred vsem angleški.

Sedaj se je za ta vprašanja začela zanimati tudi Kanada, ki ima mnogo več te ledeno snežne "puščave" kot obljudene in obdelane zemlje. Tam ne govore več o puščah, temveč o severnih planjavah, ne verujejo več, da oživlja te "žalostne" kraje le kak severni medved, ampak so financirali znanstveno ekspedicijo, ki naj preišče, koliko poljedelske vrednosti bi imela ta ogromna začarana dežela.

Ko so prihajala poročila, da sade in sejejo Rusi v severni Sibiriji vsakovrstne žitnine in zelenjave, jagode in sadje, so ljudje zmajevali z glavami in mislili, da je vse to le propaganda za njihov družabni sistem. Tudi ko so tuji obiskovalci potrdili, kar so videli z lastnimi očmi, je bilo še dovolj Tomažev, ki so rajši verjeli, da so bili ti učenjaki podkupljeni od boljševikov, kot da bi sprejeli resnico. Pred kratkim je George B. Cressey, ki se je mudil sto dni v onih krajih, v mesečniku "Harper's Magazine" poročal o tem, kar je opazal in človek se mora čuditi skoraj neverjetnim uspehom, ki so jih kolonisti dosegli v krajih, vedno smatranih za brezpogojno neplodovite.

Dokazi so se množili in naposled so si v Kanadi rekli, da bi se dalo, kar je mogoče v Sibiriji, izvršiti tudi v severni Ameriki. Ko so se začeli bolj živo zanimati za stvar, so izvedeli, da je na severu res mnogo prijaznega, da ni tam le večer led in sneg in le kakšna skala, štrleča iz te sovražne beline, ampak da ima poletje podobne učinke kot drugod na zemlji. In kadar sonce raztopi zmrzlino, se ne prikaže le otožna močvirnata tundra, temveč kraji ožive in se posujejo na milje in milje naokrog s cveticami številnih vrst. Severni mak se meša s potočnicami, modre volčice z

rdečo in belo kameniko, vmes so razne rumene, rožnate in druge cvetlice. Prav tako pestro in pisano je tam po leti kot v naših in v tropičnih krajih.

Sedaj hočejo znanstveno dognati, kaj bi tam najboljše uspevalo in kakšne metode naj bi se rabile. Na otoku Ellesmere, le štiri sto milj od severnega tečaja so že začeli s poskusnim obdelovanjem; več kot sto navadnih rastlin so posejali in posadili, našteli so pa več kot pet sto domačih zelenjav, cvetic in gob.

Poletje je v teh krajih seveda kratko,

toda v tem času sije sonce po dvajset ur na dan in tako je dovolj časa za rast in zorenje. Zdi se, da so severni sončni žarki za rastline celo boljši od tistih, ki jih dobivamo mi. V Sibiriji je zrak čist in brez dvoma velja to tudi za ameriški sever. V njem ni bakterij in bacilov in rastline se nimajo boriti z neštetimi zajedalci, ki delajo kmetovalcu v naših krajih tisoč preglavic. Sledeča zgledu Rusije bo torej najbrže tudi Amerika izpremenila svoje nazore o neizmernih "ledenih puščavah" in imela veliko korist od "prijaznega severa."

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje.)

"Nima duše, pa nagaja, kot da je v resnici živ;
če ugrizne te za roko, prst uščipne, sam boš kriv.
A če veš, da si močnejši, zbrane misli vse imaš,
če telo, njegove ude in navade mu poznaš

"in pokažeš krepko roko, paznost vso in hladno kri,
se ti vda kot dobro dete, gospodar nad njim boš ti.
Delal bo po tvoji volji, če ga dobro napojiš,
in počasi kot otroka ga na svoj način vzgojiš..."

Teža padla je od njega in v oči prišel smehljaj.
Čutil je kot da je zrastel, pa da se je vrnil maj
in tovarišem je krepko segel v roke brez besed;
saj pogled je bil zgovoren, glas iz grla bil bi blede.

Zdaj zjasnilo se je žitje. Drejče je bil zopet mlad.
Enomernost puste tlake ni zatirala mu nad. —
Naj podraži ga tovariš, zdaj uščip ne zaboli.
Tujec ni več v hiši dela: bratje so tlakarji vsi.

Dolgih ur ni znal več šteti, nič ni mislil na napor.
Hoja bila je letanje, ples brez truda — dol pa gor.
Ej, prijatelje je našel! Vriskalo mu je srce;
zopet je poznal veselje kot ob zarji vrh gore.

*

Kraj stopnic izrezali so luknjo široko skozi pod.
pa enako tudi v stropu, da si videl gornji svod,
naokrog pa so zgradili gor do vrha čuden plot.
Drejče gledal je začuden, vprašal, kaj godi se tod.

Dobrodušno so smejali kmetu se, ki nič ne ve.
Fant je kimal, ni zameril: "Smejte se, to nič ne de.
Tudi vi ste se učili, kakor vi, rad jaz bi znal.
Čudno ni, da sem neveden, ne bi pa bedak ostal."

"Tu postavljajo dvigalo; to je tovorna žival.
Nisi njej enake videl?—No tedaj boš res zijal.
Kar ti ves dan si prenašal, to pogoltne na enkrat,
dvigne breme brez napora, niti slon ji v tem ni brat."

Drejče gleda ga po strani; kakšna šala je pač to?
Takih ni zveri na svetu in nikoli jih ne bo.
Še tovarišem v resnici zdi zelen se kakor mah.—
Tiha jeza v srcu grize, a potlači jo na mah.

"Čudno pojete razlago; slišim petje, ne besed.
Kakor da je tuj vaš jezik, poln skrivnostnih temnih ved.
Tam, kjer jaz sem se narodil, noč je črna, bel je dan;
kravi pravimo mi krava, a golob nikdar ni vran."

Nasmejal se je tovariš; ni bil porogljiv ta smeh.
"Pusto žitje je brez šale; če ni zlobna, v njej ni greh . . .
Mar se ti nikdar ni zdelo, kadar stroj se zavrti,
grabi, puha, zvija roke, da je bitje, ki živi?"

"Ko dvigalo bo gotovo, tebe treba več ne bo,
da prenašal bi bremena, grabil z golo jih roko.
Stroj opravi vse hitreje, nič mu ne izpodleti,
ne utruji se nikoli in hrbet ga ne boli . . ."

Drejče mirno je pokimal. Vse počasi se zjasni.
Tudi novo govorico se ob času nauči.
Nekaj pa je le ostalo in miru mu dalo ni,
ščipalo ga je in bodlo kot da v krvi mu gori.

—Ko bo nova zver gotova, tebe treba več ne bo . . .
Kaj počel z močjo bi svojo? Kaj s to žuljavo roko?
Res, sedaj se ni mu bati; drugo delo čaka nanj.
Dobro že pozna mašino, kjer sedaj bo prostor zanj.

Vendar, vendar . . . Čudne misli. — Če te treba več ne bo,
ker je mrki stroj močnejši, pa se vrata ti zapro . . .
Kaj je vredna zdrava roka? Kaj pomeni močna dlan? . . .
Stroj, zdaj vem :ti si sovražnik, ti človeka kličeš v bran . . .

A skrbi so utonile, brige je pozabil vse,
ko napočil dan slovesni, dan njegovih upov je.
Stal ponosno je pri stroju; mir navdajal je zavest
in ravnala velikana brez težav je krepka pest.

To na Drejčetovi poti bil pomemben je korak.
Nekaj jasnega je padlo, posijalo v dolgi mrak.
Dolga cesta gre v daljavo; tam nekje blešči se cilj.
Vanj oči upira željno, drugim bi ga rad zakril.

*

Vpraševal ga je tovariš, ki mu gledal je v srce
in razumel tuje boli, bratsko nado in gorje:
"Kam te žene hrepenenje? Kakšen v sanjah tvoj je grad?
Kaj v bodočih dneh meglenih slika željam up ti mlad?"

Čut prijateljstva močan je, da prebije trden zid.
Drejče čutil blaženost je in spoznal pogled odkrit
in zaupanje razlilo se po duši je toplo,
ko je stisnil kot prijatelj krepko bratovsko roko.

"Si li bil kdaj na deželi, kjer ti travnik zeleni,
kjer obzorje je široko, strojnega ropota ni?
Tam so gore in gozdovi, njive tam krasijo plan,
potok tam šumi skrivnostno, sonca se raduje dan.

"Tukaj hiše so visoke, da zakrivajo gore.
Kadar ajda in cvetlice vsake vrste tam dehte,
tu neblage ti dišave v nos iz kotov vseh puhte,
prah in dim in črne saje vsako cvetko zamore.

"Na deželo bi se vrnil, dom napravil bi si tam.
Krava v hlevu, konj na paši, pa nikdar ne bil bi sam.
Ptice bi poslušal peti, kadar bi oral, sejal,
blago bi se mi sanjalo, kadar bi utrujen spal.

"In nemara v beli vasi srečal zalo bi dekle,
da človeku ob pogledu njenem se nebo odpre.
Pa bi rada me imela kakor jaz bi ljubil njo—
to bi bila zlata sreča, ki jo želje vse pojo."

(Dalje prihodnjič.)

Nebeška pisava

EBO JE IMELO za primitivne ljudi vedno nekaj skrivnostnega in mnogo jih je, ki so v tem oziru ostali primitivni do današnjega dne. Da se to razume, ni treba posebne modrosti; toliko reči se godi nad našimi glavami, ki so čudne in prečudne, da poslušaj uho vsak glas, hoteč razlagati te skrivnosti. Že navidezno kretanje sonca se približuje čudežu in zameriti ni ljudem, da so smatrali tiste, ki so prvi trdili, da se suče zemlja okrog sonca, ne pa

narobe za norce ali pa sleparje. Od onih dob smo se naučili, da se ne smemo vedno zanašati na svoje oči in ušesa. Ampak ker ne more vsak človek imeti svoje zvezdarne z najmodernejšimi uredbami in tudi nima vsakdo časa, da bi študiral astronomijo in zasledoval vsa nova odkritja, je nebo še vedno tajinstveno in prikazni v višavah imajo nekaj magičnega. Kadar nas obiše kakšna repatica, govore praznoverni ljudje še vedno o šibi božji, o vojni, o suši in poplavah. V take bajke ne verujejo le črnci v cen-

tralni Afriki; kar po svoji soseščini se ozrite, pa jih boste našli več kot mislite. Z vsemi svojimi šolami in univerzami je Amerika tako polna vraž kot da živimo v srednjem veku. Napovedovalkam bodočnosti, spiritističnim posredovalkam, astrologom in podobnim vedeževalcem se vedno dobro godi. Pred kratkim se je neka astrologinja bahala v razširjeni tedenski reviji, da so njeni sveti in napovedovanja največ zalegla v—Beli hiši v času Hardingove administracije. Ali se je čuditi, da na milijone ljudi, ki niso predsedniki in predsednice, teka k tem modernim žrecom in drago plačuje njihova prerokovanja? Ali pa, da kdo vidi rdeč križ ali pa plameneč meč na nebu? — Naše ozračje je polno prahu, oblaki imajo najraznovrstnejšo gostoto in oblike, sončni žarki se ob njih lomijo in tako nastajajo čudovite barve in presenetljive oblike in če ima človek malo bolj bujno fantazijo, kaj lahko vidi več kot se v resnici kaže.

Nebo ima seveda svoje skrivnosti, ampak te so vse na drugem polju. Nihče še ne ve, kako daleč segajo svetovi v prostoru, ker ni takega daljnogleda, da bi dosegel meje. Celo v našem osončju so uganke, s katerimi si učenjaki še vedno belijo glave, kaj še v oddaljenih skupinah! Toda to nima nič opraviti z magijo, s prerokovanjem in z vplivom zvezd na usodo posameznika ali pa vsega človeštva.

V naših časih se pa gode na nebu tudi reči, ki bi bile v časih nedvomno nagnale strah in trepet v duše tisočerih, ob katerih pa sedaj celo praznovorni ljudje nemara strme, pa jih vendar razumejo in ne iščejo razlage v sanjskih bukvah. Stvar, o kateri govorimo, je zelo prozaična, kljub temu pa je čudovita.

Rojstvo te zanimivosti sega nazaj v čase svetovne vojne. Med angleškimi letalci se je major John C. Savage ukvarjal z vprašanjem, kako bi se letalo dalo porabiti za signaliziranje. Če bi se mogla oddajati dovolj velika znamenja, da bi bila vidna na zemlji, bi se lahko sporočala opazovanja letalcev kar iz višave, lahko bi se dajali ukazi četam v najkrajšem času in kdo ve, kako bi se vsa stvar še lahko razvila. Njegovi eksperimenti so porodili uspeh, toda za vojno je prišel prepozno, ker so sovražne stranke medtem sklenile, da je bilo vojaške igre dovolj in so podpisale nekaj, čemur pravijo mir. Majorju to ni škodovalo, le da je prenesel

svoj izum z vojaškega na civilno polje, kjer je obrodil bogatejši sad.

Vsako leto meseca maja imajo v Epsom Downs glasovite konjske dirke, ki jih pride gledat vse, kar v Londonu kaj šteje, tudi kralj in kraljica. Tako je bilo tudi leta 1922. Vse—vsaj vse, kar je "boljšega"—je bilo v najnovejših spomladanskih oblekah, oboroženo z daljnogledi, ugibajoče o konjih, ki bodo zmagali . . . Take dirke so več kot si mislijo konji. "Socialni dogodki" so, "social events." Vse gre po programu, le konji dirjajo tako kakor pač znajo in morejo. To pot se je pa zgodilo še nekaj, kar ni bilo na sporedu. Na nebu so se začele kazati črke. Hm! Ni mogoče. Mora biti optična zmeta. Pa vendar—ko je človek še enkrat pogledal in si morda pomencal oči, ni bilo nič prevare, ampak na nebu je bilo jasno zapisano DAILY MAIL. Konji bi se bili lahko pritožili, zakaj ljudje so bolj zijali v neko kot na dirkališče. Savagov pilot, kapitan Cyril Turner je pisal po nebu. To je bil izum, ki je prinesel svojemu duševnemu očetu več denarja kot vsa vojna.

Neki ameriški letalec, kapitan Allen J. Cameron, ki je imel vojno tudi že za seboj, je takoj spoznal, kaj pomeni to črčkanje po nebu in si je nemudoma pridobil pravice za Ameriko. Oktobra istega leta se je s svojim letalom dvignali nad New York in kdor je takrat v metropoli pogledal v višavo, je čital pozdrav: Hello U. S. A. . . . Call Vanderbilt 7200.

Telefon s to številko je bil v hotelu Vanderbilt in pravijo, da je bil tako zaposlen, da so morali ljudje čakati po cele ure, preden so prišli na vrsto. Cameron je ustanovil korporacijo in pisanje po nebu se je pričelo tudi po Ameriki. Prva se je poslužila tega novega načina oglaševanja neka cigaretna družba, ki je podpisala pogodbo za dve leti, po 1000 dolarjev za vsak polet. Izplačalo se je, zakaj v teh dveh letih ji je prineslo dva milijona dolarjev.

Medtem je neki vojaški letalec odkril skrivnost zračnega pisanja in ker je bil bistriga uma, je to porabil, kakor se take reči pač rabijo v kapitalistični družbi. Kadar koli je prvi pilot napisal na zračni strop Happy smoke, je drugi zapisal Tiger. (Imena so pač druga, toda mi ne oglašamo v člankih.)

Kakor postane vsaka reč sčasom navadna, tako tudi zračno pisanje. Toda takih pisarjev ni mnogo. V Ameriki jih je kakšnih dvanajst dobrih. Za ta posel ni treba posebne drznosti

ali pa izredne letalske sposobnosti. Pač pa je treba neke okretnosti, ki je nima vsakdo. In v deželi je le kakšnih sedem letal opremljenih z aparatom za pisanje. Rabi se lahko parafinovo olje, ki se pod primernim tlakom izpremeni v dim, kateremu se doda neka kemična snov, da se dim ne razleze. Pišejo v višavi od deset do sedemnajst tisoč čevljev. Pilot mora biti tako spreten, da nikdar ne prekriža poti, po kateri je že letel. Enakomeren veter, tudi do 50 milj na uro, ne pokvari pisave, ampak jo le

prenese. Enkrat je neki napis odplaval šestdeset milj daleč, ne da bi bil kaj skažen. Nenak veter pa lahko razpiha vse.

Izumitelj Savage se bavi še z novimi poizkusi in upa, da se mu bo z močnimi žarki posrečilo, pobarvati oblake s celimi stavki in slikami. Kadar je storjen začetek, se stvar navadno razvija dalje, torej ne moremo vedeti, kaj nam še pokažejo na nebu. Le toliko lahko vemo, da ne bo hudič imel svojih prstov vmes. In ljudem se ne bo zdelo, da so čudeži.

E. K.

Julkina zmota

AKOR vedno, pa je bil takoj pripravljen izpraševati svojo vest. Kaj je storil, da jo je razdražil? . . . Ali vse brskanje po notranjosti mu ni dalo odgovora. Uganka je bila pred njim in rešitve ni poznal. Staro frazo, da so vse ženske nerazumljive, je kratko malo zavrgel. V vsakem človeku je kakšen kotiček, do katerega ne prodre nihče, pa to nima nič opraviti s spolom. Tukaj pa je Julka, njegova žena. Ljubi jo in ona ga je nekdanj ljubila. Ali je ta ljubezen izpuhtela? Če je, kako se je to zgodilo? Človek ni odgovoren za take reči. Kaj vse pripovedujejo današnji učenjaki o žlezah in hormonih, nad katerimi nima duh nobene oblasti. Vse, kar je telesno, se izpreminja in nihče ne more preprečiti tega. Ampak nerazumljivo je in strašno je, ne razumeti bitja, katero ljubiš in ga smatraš za del samega sebe. In ne veš, ali jo le mučijo kakšni soki v obistih in dihalih, ali pa se je izpremenila njena duša. In ne veš, kaj bi mogel storiti, da bi se vrnila sreča, da bi se vrnila ljubezen, ki je vir vsake sreče . . . Kdove, ali razumejo oni, ki so snoči govorili, kaj več o tem? Ali pa je to uganka, ki jo mora vsak rešiti sam. In če je ne zna rešiti . . . ?

Vstal je, preden je zaspal. Julka je pokojno spala in bila je videti vsa blažena. Ni je budil. Skuhal si je kavo in odšel na delo.

10.

Prihodnjo sredo je Julka šla s čudno mislijo v trgovino. Vedela je, da ima tam srečati Lipmana, skozi to znanje je pa kakor plamen-

ček skozi špranje švigalo vprašanje, kako bi bilo, če bi se tam slučajno prikazal Whitney. Zdelo se ji je kakor stoletje, odkar ga ni videla. Dopovedovala si je, da je neumno misliti nanj. Od tistega večera se ni nikoli potrudil, da bi se sešel z njo in sodeč po tem, mu najbrže ni mnogo ležeče na obnovitvi onih ur. Nemara je pa sama kriva; saj se nista nič zmenila, kdaj in kje bi se zopet sešla. Ona je hitela, da ne bi kdo nepoklican opazil, odkod prihaja in vrhu tega je bila kakor pijana. Pa se vendar ni zanašati na slučaj, ki včasih ustreže, a je preveč hudomušen, da bi se mu smelo prepustiti vse.

Toda čemu te misli, ko ima sestanek z Lipmanom? Skrbno se je napravila to jutro in po delu dolge ure ji je zrcalo povedalo, da je še vedno čedna — morda bi se celo lahko reklo, lepa. Za enkrat je sledila okusu svojega moža, kateremu se je sicer prezirljivo nasmehovala. Poznala ga je, dasi ni nikdar govoril o njeni opravi, ker—po njenem mnenju—sploh nikdar ni vedel, kaj ima na sebi. Vendar je po raznih opazkah vedela, da nima v tem pogledu modernih nazorov in ne mara lišpa in lepotečja. Danes ji je pa ogledalo pravilo nekaj podobnega in pridno je brisala, kjer je bilo preveč praška ali rdečila, da bi bila njena lepota videti naravna. Mogoče, da nima Lipman dosti smisla za to, ampak če bi ji slučaj vendar privedel Whitney naproti, bi njen trud najbrže našel zaslužen priznanje.

Kakšne neumnosti! V prijeten položaj bi prišla, če bi se res kaj takega zgodilo! — Lepe zmešnjave bi se utegnile razviti iz tega! Nikar

ne misliti na to, sicer ostanejo vsi načrti brez cene. Sicer so bili ti načrti dokaj nejasni, komaj kaj več kot megleno pričakovanje, da se njena usoda zasuče in jo povede tja, kamor je hrepenela z vsemi svojimi željami, kjer je njeno pravo mesto, kjer je življenje z doslej nedoseženimi užitki. Nemara je Lipman tisti, ki ji odpre vrata tega zagrajenega sveta. Seveda, če bi Whitney . . .

Ne—računati je treba s številkami, katerih ne nadomeste slučajji, željice in trenutni občutki. Brez računov se pa v življenju nič ne doseže . . .

V trgovini se je sukala okrog večernih oblek, ki so imele zanjo vedno posebno privlačnost. Študirala je blago in kroj, ugibala, kako bi se ji podala ona blede zelenkasta, kako bi se ji prilegla tista temno rdeča. In potem so prišle sanje o plesu v sijajni dvorani, napolnjeni z izbrano družbo in o odličnih gospodih, ki bi se kosali, da bi mogli plesati z njo, o loži v operi, kjer bi se kukala iz prvih vrst pritličja in iz nasprotnih lož upirala vanjo, o privatnih salonih, kamor bi bila vabljena in bi ljudje v visokih položajih prosili, da bi ji bili predstavljeni . . . Hodila je od modela do modela, ki so bili razpostavljeni v raznih pozah kakor živi in ogledovala je obleke na njih od vseh strani. Pri tem so se v njeni duši mešali vsakovrstni čuti. Prevladovalo je poželenje, ne tisto, ki ga občuti skoraj vsaka ženska, kadar vidi lepo obleko po svojem okusu, ampak hotenje, s katerim se je družil čut nezaslužene krivice. Ta je porodil trpko jezo, da ni mogla imeti, kar bi hotela in kar morejo druge. Srd se je osredotočil na Riku, ki je bil kriv, da se je morala oblačiti kakor pisarica ali delavka. Zasmilila se je sama sebi in se ob enem vpraševala, zakaj naj bi za večne čase ostala zaklenjena v razmere, ki jih sovraži in v katerih se čuti zaničevano. Trmasto je sama sebi zatrjevala, da je boljša od drugih in da je usoda krivična, ko jo zapostavlja in ponižuje in ji zapira pot navzgor, med tem ko ji je dala hrepenenje po življenju v višavah, kamor ne dosežejo vsakdanje skrbi in nadloge. Najrajša bi bila ves svet poklicala za pričo, da ni ustvarjena za nižave in njih prostote. Vse v teh krogih ji je zoprno in če so kje kakšna vrata, ki se dajo odpreti in kjer je pot na prosto, naj se odpro. In—brez želje po pričah—je v mislih dodala: če je treba plačati ceno za to—no, na svetu ni nič zastonj . . .

Če bi bil Whitney vratar . . . Ah—kaj sili to ime danes v njene misli, ko se iz njega ne da napraviti številka. V računih je Lipman—Obrnila se je in pogledala preko ogromne dvorane. Na drugi strani sta iz dvigala stopila Torn in njegova žena. Pretreslo jo je in v nogah je občutila slabost. Zdelo se ji je kakor da sta prišla nalašč, prav ko ju je bilo najmanj treba. Kakor vohuna sta prilezla zanjo. Prvi hip se je skrila za veliki model, ki jo je popolnoma zakril. Ugibala je, ali sta jo opazila ali ne. Toda, ali naj sta, ali pa nista, srečati ju ni hotela za nobeno ceno, ne sedaj, ko jo je tako presunilo, da ne bi bila mogla zatajiti svoje zmedenosti. Do dvigal na njeni strani ni bilo daleč. Obrnila se je, da ji ni bilo treba gledati v njiju smer, odhitela in se dala dvigniti do najvišjega nadstropja.

Bila je v silni zadregi. Najenostavnejše bi bilo oditi, da ji ne bi mogla slediti. Toda tedaj je Lipman ne bi našel in kdo ve, ali bi prišel prihodnjo sredo? Če pa počaka nanj v trgovini, je nevarnost, da naletita na Tornova in tedaj zve Riko vse. Da je ne bi bil nikdar seznanil z njima! Kaj so ji mar njegovi prijatelji iz časov, ko ga sploh še ni poznala! Njemu sta prijatelja, njo pa sovražita—kdo ve, zakaj? Pač, ker imata svoje zakone, ki niso njeni, ker morda kaj slutita, kar se ne vjema z njunimi zastarelimi nazori; ker sta morda opazila kaj, kar se ne tiče nikogar razen nje same. Oh—sovraži ju, da bi morala umreti, če bi sovrašтво ubijalo. Ona sta kriva, da je sedaj v taki zagati in da ji hočejo živci popokati . . .

Pohitela je na drugo stran in stopila v prvo dvigalo. Bodi že kakor koli, tukaj ne sme ostati. Zanašati se mora na to, da bo Lipman smatral sredo za redni dan njenih obiskov v trgovini, mislil, da jo je danes kaj zadržalo in prišel drugi teden. Morda bo celo koristno, če je danes ne najde; če je v njem kaj poželenja, ga bo današnje razočaranje le še podkrepilo. Kljub temu bi bilo bolj varno, če se ne bi zavleklo. V tem velikem mestu je toliko ženskih in moških imajo toliko prilik, da kaj lahko pozabijo na druge vezi, zlasti če niso dovolj čvrsto priklenjeni. Ali se sme popolnoma zanašati na svojo privlačnost in njegovo zaljubljenost?

Dvigalo se je ustavilo v priličju in izstopila je. Hoteč se dvigniti navzgor, je stal pred njo Lipman. Oba sta bila presenečena, ona bolj od njega.

“Prehobil sem vse pritličje in ker vas nisem našel, sem se pravkar namenil, da priščem drugo nadstropje. Prihodnjič mi morate povedati natančno, kje vas najdem. Tukaj se ljudje lože zgreše kot v gozdu. Ali ste že dolgo čakali?”

“Nisem čakala,” je odgovorila in za čudo hitro dobila oblast nad seboj; “bila sem pa že tako dolgo tukaj, da sem pravkar nameravala oditi. Utrudljivo je to razgledovanje.”

“Pojdiva tja, kjer mislite kaj kupiti,” je svetoval.

“Ne,” je Julka odgovorila in njena nervoznost se je vračala; “nisem prišla kupovat. Le videti sem hotela, kaj da imajo novega. Človek ne more pokupiti vsega, kar imajo na prodaj. Pojdiva odtod.”

Prijela ga je izpod pazduhe in ga skoraj vlekla proti izhodu. On se je začudil. Ustavil se je in dejal:

“Saj se ne mudi tako. Poglejva, kar vam najbolj ugaja in kupiva.”

“Ne, ne,” je v strahu odgovorila. “Prvič se ne spodobi, da bi mi vi kaj kupili, drugič pa ne maram ostati tukaj. Znanci so v prodajalni in ne maram jih srečati.”

“Če ni nič drugega, ni treba, da bi naju to oviralo. Rad bi, da si izberete kaj in če srečate svoje prijatelje, vas ne bom motil. Počakam, dokler ne opravite.”

Hitela je proti najbližjemu izhodu, tako da ji je moral slediti.

“Dejala sem: znanci, ne pa, prijatelji. Tudi sem vam povedala, da mi ne morete ničesar kupovati. Ali ne razumete, da je to nemogoče?”

Bila sta na ulici. On je majal z glavo in jo gledal po strani.

“Res ne razumem, zakaj bi bilo to nemogoče. Če bi vam prinesel šopek cvetlic, ali ga ne bi mogli sprejeti?”

“Cvetlice—to je druga reč,” je odgovorila. “In še o teh ne vem, ali bi jih mogla sprejeti. Včasih imajo cvetlice poseben pomen.”

Lipman se je nasmehnil.

“Zaradi pomena se dajejo, sicer bi bilo bolje, da bi rasle na gredi. Ampak na ulici ne moreva stati. Pridite. Moj avto je za vogalom.”

Odšla je z njim in odpeljala sta se. Med potjo je vprašala:

“Kam pa greva? To je, kakor da ste me ugrabili in me mislite kje držati skrito za odkupnino.”

“Če bi se to moglo zgoditi, ne bi zahteval nobene odkupnine. Nasprotno—ne bi vas dal za nobeno odkupnino.”

Trgovina je bila daleč za njima in bilo ji je laže pri srcu.

“Prezrli ste le malenkost,” je zažgolela.

“Kakšno?”

“Da bi šlo kolikor toliko tudi za to, kar bi imela reči jaz. Sicer pa ne verjamem, da me ne bi hoteli kaj kmalu izročiti.”

“To bi mi že lahko verjeli. Opaziti ste morali—”

“Da se radi kratkočasite in da vam je za izpremembo tudi moja družba včasih dobro došla.”

“Dobro veste, da ni res, kar pravite. Skoraj od prvega trenutka, ko sem vas uzrl, hrepenim po vas in kadar nisem z vami, vas vedno pogrešam. To morate vedeti, saj nisem mogel skrivati.”

“To je kakor da razodeva mladenec mladenki svojo ljubezen. Lepo se čitajo take reči v povestih. Toda jaz nisem prišla včeraj iz šole in ne morete me smatrati za tako lahkoverno.”

“Ni treba, da bi bili lahkoverni,” je odgovoril in v njegovem glasu je zvenela lahna užaljenost; “kadar se zrel mož zaljubi, ga to vse bolj drži kot mladeniča, ki ima mnogo več domišljije od resničnega čuta. Zaljubljenost ima lahko močnejše simptome, prava ljubezen se pa ne kaže v zunanjih znakih.”

“Povedali mi še niste, kam greva,” je odvrnila premišljeno.

“V čedno gostilno na deželi greva odgnati glad, potem pa ukreneva kaj. S praznim želodcem je težko misliti.”

“Po tem je lahko presoditi, koliko so bile vredne misli, ki ste mi jih razkladali,” se je porogala.

Obraz se mu je stemnil in komaj da je še kaj rekel, dokler nista prišla do občestne gostilne. Kuhinja je bila dobra in pijača tudi. Z zadnjo je pa bila Julka danes previdna. Hotela je imeti misli zbrane in spomnila se je, da jih je ob prejšnjih prilikah vino motilo pri tem.

Ko sta pokosila, je Lipman opomnil:

“Ali vam je mnogo ležeče na kakšni popoldnevni predstavi? V gledališčih ni nič posebnega. Rad bi vam predložil nekaj drugega.”

“Kakšno idejo imate? Sprožite jo.”

"Rad bi vam pokazal svoje stanovanje. Niste ga še videli."

V njenem srcu je bil smeh, toda on ga ni mogel opaziti, zakaj pogled, ki ga je ošinil, je bil kakor zamah meča.

"Gospod Lipman!" je vzkliknila. "To ste menda rekli za šalo."

"Nikakor ne," je odgovoril z nedolžnim izrazom. "Imam razne lepe zbirke, ki bi vas gotovo zanimale."

"Gospod Lipman, ne govoriva o tem. Saj niste toliko pili, da ne bi vedeli, kaj govorite. Razumeti morate, da je to nemogoče. Sama misel na to je nemogoča."

"Zakaj?" se je začudil. "Ni me treba biti sram svojega stanovanja. Seveda, vaš nasvet bi me lahko napotil, da bi kaj izpremenil. Ženski okus lahko izpremeni puščavo v raj."

"Taki pokloni so stari kakor svet. Ampak prosila sem vas, da ne govoriva o tem, vi pa kakor da me niste slišali. Ali res ne razumete, da je to tako nemogoče kakor cvetoče rože v snegu?"

"Ne razumem, zakaj bi bilo nemogoče."

"Če ne razumete tega, mi kažete, kako malo me cenite."

Lipman se je razvnel.

"Kako malo vas cenim?" je vzkliknil; "vse, kar sem vam pravil v avtu, je bilo do pičice resnično. Kako malo da vas cenim, ko vas ljubim tako, da bi dal za vsako uro vaše družbe leto svojega življenja?"

"Le na eno dejstvo ste pozabili. Omožena sem in moj mož je živ."

"Vaš zakon mora biti zmota. Nihče vas ne more ljubiti tako kot jaz in to vam ni moglo ostati neznano. Pa tudi vi—nikar ne tajite—tudi vi niste tako ravnodušni kakor se kažete."

"Ne gre za mojo ravnodušnost, ampak za to, da nisem svobodna."

Lipmanu se je zdelo, da je opazil v njenem glasu omahovanje in to je podkrepilo njegov pogum. Začel ji je govoriti o ljubezni, ki je močnejša od postav. Besede so ga ubogale in so dokazovale, da ima ljubezen večje pravice kot šege, konvencionalnosti in tradicije. Modroval je, da je za vsako ženo na svetu en mož, za vsakega moža ena žena in le če se ta dva najdeti, lahko uživata popolno srečo. Julka je žena zanj in on je mož zanje . . .

Dolgo je poslušala, naposled mu je segla v besedo.

"Torej vendar ni šlo za zbirke, ki ste mi jih hoteli pokazati?"

"Julka!" je vzkliknil. "Ne sodite me krivo. Če vas ne bi ljubil do blaznosti, bi mi lahko očitali vse, kar bi hoteli."

"Nič ne očitam, le ponavljam, da sem omožena in da ne smete pozabiti na to. In sedaj je najbolje, da odideva. Če me hočete spremiti do postaje, bo prav. Sicer pa me odpeljite vsaj do mesta. Tukaj sem popolnoma tuja in ne bi znala najti poti."

Vstala je in začela oblačiti rokavice. Tudi on je vstal.

"Julka, tako se ne smeva ločiti. Polili ste me z mrzlo vodo. Čakal sem na ta dan s toplim srcem in sedaj je konec tako žalosten. Toda tako ne sme ostati . . . Pa pojdiva za danes vendar v kakšno gledališče . . ."

"Prepozno je za to in tudi razpoložena nisem. Ali me hočete odpeljati?"

"Hudo je to, ampak če mora biti, sem vaš služabnik. Vse storim, kar želite. Obljubite mi le eno. Pridite v sredo zopet in s časom spoznate, da so bile vse moje besede tako resnične kakor moje življenje."

"Ne bi vam smela obljubiti," je odgovorila obotavljaje, "toda naj bo—v sredo, pod pogojem, da se boste znali obvladati."

Odpeljal jo je na postajo in tam sta se razšla. Pod hladno besedo slovesa je njena duša pela.

(Dalje prihodnjič)

Tihotapstvo cvete povsod in seveda tudi na Irskem. Neka ženska je v Londonu za razmeroma nizko ceno kupila zimski kožuh. Nizka je bila videti cena zato, ker je bil plašč iz hermelina. Da ji ne bi bilo treba plačati carine, ga je oblekla. Toda carinar jo je vendar ustavil, češ če je kožuh nov, in importiran, je podvržen carini. Morala ga je sleči in carinar ga je odnesel v urad, da ga pregledajo. Seveda se je dama kaj slabo počutila in da bo čim hitreje opravljeno, je imela denarnico že odprto, ko se je carinar vrnil in ji pomagal obleči kožuh. Ko je vprašala, koliko mora plačati, se je pa nasmehnil: "Nič," je dejal, "na zadržji kožuh ni carine."

Alkohol nima nobene redilne vrednosti, pač pa zelo greje. V enem samem kozarcu mešane pijače je lahko do 140 kalorij, to je toliko kot v kozarcu mleka ali v dveh jajcih. Na cvetlice vpliva alkohol enako kakor na ljudi. V Kaliforniji so delali poskuse s tem. Šest popkov kalifornijskega maka so vtaknili v posode, v katerih je bila razna tekočina od navadne vode do čistega žganja. Razcvetel se je edino popek, ki je bil v čisti vodi, vsi drugi so se opijanjali, kar se je izrazilo v tem, da so se glavice, ne da bi povenile, nagnile čez rob posod.

Za gospodinje

Omenili smo že, da se piščanci lahko prirede na mnogo načinov. Eno najvažnejših pravil za vsako kuharico je izprememba. Najboljše jedi se človek naveliča, če prihaja preprostoma na mizo. Seveda, vrste mesa niso neštevilne, prav tako ne sočivje, ne sadje. Kuhinjska umetnost je v tem, da porabiš to, kar je na razpolago enkrat na en način, drugič na drugi in če se držiš tega nasveta, bo to menjavanje tako podprlo tek, da ne bodo jedi ostajale na pladnjih, česar nobena gospodinja rada ne vidi, zakaj kuhala je zato, da se poje, pa ne, da gre v pomije.

V naslednjem podajamo navodilo za piščanca, ki je že precej pozabljeno, pa daje malo truda in je dobro. Po domače pravijo temu

pošrekan piščanec.

Predvsem seveda dobro osnaži piščanca, ki je za ta namen dober, tudi če ni najmlajši. Zreži ga na primerne koščke, za kar pač ni nobenega posebnega predpisa, pa jih zloži v kozico. Dodaj malo sesekljane peteršilja, zelene, korenja, čebule, malo majarona in dišave (allspice), pa še malo limonine lupine. To zalij z juho, če pa te nimaš, z vodo in okisaj po okusu z limono ali pa s kisom, posoli in malce popoprjaj, pokrij in kuhaj, da bo meso mehko. Kadar je kuhano, poberi meso in ga lepo zloži na velik krožnik. Precedi juho in polij z njo meso. Razgrej za dobro žlico masla, zarumeni na njem presejane drobtine in potresi s fino zrezanim zelenim petršiljem, premešaj in potresi na piščanca.

Na enak način lahko prirediš golobe ali pa teletino.

S tem se dobro vjemajo rezanci (nudliji), cmoki, kuhan krompir, pa tudi skoraj vsaka zelenjava ali solata. Tisti časi, ko se je solata smela servirati le s suhim mesom, so minili.

PUSTNI KRAPI

Hladni dnevi so tukaj in močnate jedi prihajajo bolj v čast kot v vročem času. Poleg potice in flancatov so v slovenski kuhinji najbolj domači krofi, o katerih nam Glonar v svojem slovarju pravi, da jih moramo imenovati krape. Zdi se mi, da to ni posebno važno; beseda "krof" je res posneta po nemški "Krapfen," "krap" pa prav tako, krof pa zveni našim ušesom vendar bolj domače.

Da napraviš

testo

za krofe, pripravi najprej kvas. Vzemi dva kosa drožic (yeast), štiri žlice mlačnega mleka in žličico sladkorja, daj vse to v skledico, pa postavi na toplo, da vzhaja. Skledica naj bo dovolj velika, da se kvas ne prelije, kadar vzhaja.

Raztopi v ponvi pet unč masla in prilij poldrugo četrtinko (pint) svežega mleka; ko se ogreje, zlij v skledo, ubij v to tri rumenjake in dve celi jajci, dodaj žlico sladkorja in dobro stepi. To lahko storiš z jajčnim mešalnikom. Dodaj vzhajani kvas, pa še enkrat stepi. Vsuj v to funt fine, ogrete moke, premešaj, postavi na stran in pusti četrt ure, da se počije.

Medtem ogrej deske in pripravi snažne rute.

Ogrete deske pogrni s čistimi prtiči in jih potresi z moko, da bodo enakomerno pokriti. Potem vsuj na to testo in ga razvaljaj od srede, da bo za prst debelo. Izrezuj ga z modelčki, če pa nimaš teh, se lahko poslužiš ne prevelikega kozarca. Polovico izrezkov nadevaj z marmelado—navadno se rabi marelična, ki daje krofom zelo fin okus. Potem jih pa pokrij z ostalimi izrezki. Pritisni testo ob kraju tako, da ne pride zrak vmes. Lahko jih še z manjšim modelčkom izrežeš in pospraviš testo, kar ga pri tem ostane, v skledo. Krofe zloži na ogreto in pogrnjeno desko, tako da bo za dva prsta prostora med njimi. Pri tem jih

ne obračaj. Pokrij jih s prtičem in postavi na toplo, da lepo vzhajajo. Testo, kar ga je ostalo, zalij malo z mlačnim mlekom, stepi in naredi iz njega krofe kakor prej.

V dovolj široki kozici—najbolje je, če imaš lončeno—razgrej toliko masla, da ga bo za dober prst na debelo, kadar je raztopljeno. Ko so krofi vzhajani, jih polagaj v vroče maslo in kadar razumene na eni strani—pa le zarumene, ne da bi postali pretemni—jih z vilicami obrni. Kadar jih daš v ponev, jih pokrij, kadar jih obrneš, jih pa pusti odkrite. Če popljuje maslo, ga še dodajaj po malih koščkih. Medtem postavi v bližino rešeto, pogrnjeno s čistim papirjem in polagaj vanj krofe z vilicami, kadar so gotovi. Kadar jih daš na mizo, jih posuj s sladkornim praškom; če imaš vaniljin sladkor, rabi tega.

Narastek iz krofov

Kakor s kruhom, s potico in s torto, se zgodi včasih tudi s krofi, to se pravi, da jih kaj ostane. Če je družina večja, navadno izginejo kakor kafra. Ampak če imaš na primer goste, pa se bojiš, da bi jih ne zmanjkalo in jih navkreš več kot morejo želodci prenesti, ostanejo in se posuše. To nikakor ne pomeni, da jih je treba pometati med odpadke. En način, da jih porabiš, je narastek.

Zreži štiri stare krofe na tenke zrezke in jih malo poškopri s sladko smetano, potem pa pomaži z marmelado.

Vmešaj (cream) za jajce masla. Kadar naraste, dodajaj pet rumenjakov posamič in stepaj, potem dodaj po okusu sladkorja in malo vaniljinega, pomarančnega ali limoninega sladkorja. Iz petih beljakov stepi trd sneg in primešaj.

Dobro namaži ponev, daj na dno eno vrsto zmesi, potem eno vrsto zrezanih krofov, zopet eno vrsto zmesi in tako dalje, da porabiš vse. Na vrhu naj bo ena vrsta zmesi.

Pecil v zmerni pečici, približno 350 st. F.

To zadostuje za pet do šest oseb.

Krofov kuh

Drug način, da porabiš stare krofe, je sledeči:

Prereži na pol ali pa na manjše kose pet krofov. Dobro namaži tortno ponev z mastjo in naloži krofe vanjo. Ubij pet jajec in jih dobro stepi s sladkorjem. Koliko ga vzameš, je odvisno od tega, kako sladko hočeš imeti. Dodaj tudi nekoliko limoninega soka in—če imaš rada—malo cimeta. Ko je dobro stepeno, dolij četrtino (približno pint) kavne smetane. Še enkrat stepi in polij po krofih. Dvigni krofe, da pride smetana podnje, pa jih zopet polij, tako, da bodo enakomerno vlažni. Ko so se dobro napili, jih daj v zmerno vročo pečico—približno 350 st. F.—in speci. Kadar po vrhu lepo zarumeni, je gotovo. Sicer se pa pri vseh takih rečeh, kuhih, narastkih, poticah, tortah i. t. d. lahko prepričaš, ali je že dovolj pečeno, če vtakneš v sredo čist zobotrebec. Kadar ostane suh, ko ga potegneš ven, je stvar pečena. Toda ne poskušaj tega prezgodaj in ne odpiraj vrat prekmalu, da se ti ne sesede pecivo, preden je dovolj vzhajalo in se vtrdilo.

Kar velja za stare krofe, velja tudi za torte, potice, piškote in vse podobne močnate reči. Vse lahko porabiš na enak način za narastke ali kuhe. Razume se samo po sebi, da je prepozno, če so že plesni.

Če imaš rada rozine, jih lahko rabiš za vse take narastke in kuhe. Kadar polagaš krofe, ali kar že imaš v ponev, jih posuj vmes, da bodo enakomerno porazdeljeni. Ne vzemi jih pa preveč, ker radi padejo na dno. Dobro je, zrezati jih in povaljati v moki. Na ta način se rajši primeje testa in ostanejo tam, kjer si jih hotela imeti.

Meni se je enkrat zgodilo, da se mi mandljeva potica ni dovolj spekla. Dobila sem nepričakovano družbo, kateri

sem morala posvetiti več pažnje kot peči in da se mi ne bi potica sežgala, sem jo vzela iz peči, ko je bila videti pečena. Pozneje, ko sem jo prerezala, sem opazila, da ni bila dopečena. Kot potica je bila popolnoma zgrešena, vreči jo med odpadke, je bila pa vendar škoda. Porabila sem jo nekoliko za narastke, nekoliko sem jo pa opekla kakor ocvrte zrezke (French toast) in tako je vse prišlo prav. Kuharica si na podoben način dostikrat lahko pomaga in prihrani reči, ki bi sicer prišle v nič.

Čokoladna torta.

Ko smo že pri pecivu, si oglejmo še kakšno torto. Med temi stoje čokoladne precej na prvem mestu, je jih pa toliko, da bi z njih recepti napolnil knjižico. Med onimi, ki ne zahtevajo preveč truda, pa so dobre je sledeča:

Za testo:

dve kupici tortne moke,
1 in četrt žličice pecivne
sode,
četrt žličice soli,

štiri unče (2 koščka) ne-
oslažene čokolade,
tri četrt kupice kislega
mleka,

pol kupice masla,
kupico sladkorja
dva jajca

žličico vanilje,
tretjino kupice vrele vode.

Raztopi čokolado in pusti, da se ohladi.

Presej moko s soljo in pecivno sodo trikrat. Dobro zamešaj maslo (cream), da bo zelo lahko. Potem polgoma dodajaj sladkor in tepi, da ostane lahko. Stepi jajca, da bodo zelo lahka in gosta skoraj kakor sneg, pa jih prilij sladkornemu maslu. Nato dodaj čokolado, mleko in vaniljo ter moko, pa ne vsega naenkrat, temveč nekaj tekočine in nekaj moke, dobro tepi, dodaj nekaj vrele vode, pa zopet nekaj ostalih tekočin in nekaj moke in tepi, dokler ne porabiš vsega. Na ta način mora biti testo zelo lahko in gladko.

Dobro pomazi plitve tortne ponvice (krožnike) s mastjo in zlij testo vanje. Peci v pečici, ob 350 st. F. približno 30 minut.

Neki črncec je dejal o piščancu, da je najbolj porabna žival na svetu, zakaj je se lahko, preden je rojen in po njegovi smrti.

SOCIJALISTIČNI PEVSKI ZBOR

“ZARJA”

vabi čitatelje Cankarjevega glasnika in vse prijatelje delavske kulture, da pridete na

ZAHVALNI DAN, 24. NOVEMBRA

v Narodni dom na St. Clair Ave., na

ZARJIN KONCERT

in smeha polno opereto

“Slamnati vdovec”

Pričetek ob treh popoldne. Vstopnina v predprodaji 40 centov, pri blagajni 50 centov. Sami za ples zvečer 25 centov. Vabijo pevci in pevke “Zarje.”

Louis Pecenko

7308 HECKER AVENUE
ENDicott 2759

Barvar, papirar in dekorator.
Unijsko delo

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbera.

6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

John Mikuš

Izdellovalec harmonik
6607 EDNA AVENUE

Cleveland, Ohio

Dominik Laušin

Gasolinska postaja.
Dobra in zanesljiva postrežba.

EAST 60th STREET in ST.
CLAIR AVENUE

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna
6413 ST. CLAIR AVENUE
V zalogi imamo vedno sveže
pecivo, kolače, torte, za dom
za godove in svatbe.

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu
6401 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio